

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Tomáš Trojan

DOKAZOVÁNÍ V CIVILNÍM PROCESU

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Doc. JUDr. Alena Macková, PhD.

Katedra občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 25.3.2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 25. března 2012

.....

Tomáš Trojan

Poděkování

Děkuji paní doc. JUDr. Aleně Mackové, PhD., vedoucí mé diplomové práce za cenné připomínky a pomoc při zpracování této práce.

V Praze dne 25. března 2012

.....

Tomáš Trojan

Obsah

Obsah	1
1 Úvod.....	2
2 Obecné otázky procesního dokazování.....	4
Pojem procesního dokazování.....	5
Předmět procesního dokazování	7
Instituty usnadňující dokazování.....	12
Zásady v dokazování.....	16
Zásada materiální pravdy a zásada formální pravdy	17
Zásada dispoziční a zásada oficiality	19
Zásada projednací a zásada vyšetřovací	21
Zásada volného hodnocení důkazů a zásada legální důkazní teorie	23
Zásada jednotnosti řízení a zásada koncentrace řízení	25
3 Vybrané otázky procesního dokazování	27
Důkazní prostředky	27
Procesní povinnosti a břemena v procesním dokazování	38
Fáze procesního dokazování	46
Navrhování důkazů	46
Opatřování důkazů	56
Provádění důkazů.....	64
Hodnocení důkazů	68
4 Závěr	76
Seznam literatury	79
Resumé.....	82
Summary.....	84
Key words	86
Klíčová slova	86
Název práce v anglickém jazyce.....	86

1 Úvod

Tématem této diplomové práce je dokazování v civilním procesu. V civilním procesu jsou soudy povolány k ochraně subjektivních práv a právem chráněných zájmů fyzických a právnických osob a dbají, aby tato práva nebyla porušována nebo nebyla zneužívána na úkor jiných osob. Dokazování má velký význam v soudním řízení, protože má-li soud v řízení rozhodnout, je nezbytné, aby nejdříve nabyl určité poznatky týkající se věci, kterou rozhoduje. A jelikož rozhodnutí soudu zpravidla závisí na poznacích získaných právě v průběhu dokazování, je důležité věnovat pozornost právě úpravě procesního dokazování. Dokazování také zpravidla zaujímá i největší část v řízení před soudem a dalo by se říci, že je úhelným kamenem civilního procesu.

Problematika dokazování v civilním procesu je v českém právním řádu upravena zákonem č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen OSŘ), ve znění pozdějších předpisů.

Téma procesního dokazování je velice rozsáhlé a obsahuje řadu institutů, jejichž osvojení je pro laika mnohdy nelehké, a ne vždy jsou správně chápány, interpretovány a aplikovány i jednotlivci z řad právnické veřejnosti. Z tohoto důvodu se chci v této práci zvolenému tématu věnovat, neboť jde o téma nejen zajímavé, ale i přinášející mnoho aspektů, jenž si zaslouží, aby jim byla věnována potřebná pozornost.

Pro velikou obsáhlost zvoleného tématu, jehož důkladné a pečlivé zpracování jako celku ve všech detailech by mnohonásobně překračovalo rámec rozsahu mé práce, se ve své práci zaměřuji v obecné části pouze na obecný výklad pojmů procesního dokazování, dále pak na problematiku institutů usnadňujících procesní dokazování jako jsou právní domněnky a fikce, prejudiciální otázka a úvaha soudu. Dále se pak zabývám zásadami, které se uplatňují v procesním dokazování a to pouze těm, které mají užší sepjetí přímo s procesním dokazováním.

Dále se věnuji vybraným otázkám procesního dokazování a především se zaměřuji na samotný průběh procesního dokazování obecně a to z hlediska všech jeho fází a zejména s přihlédnutím k judikatuře soudů, neboť v ní se do značné míry odráží právě ty oblasti procesního dokazování, které v praxi činí subjektům řízení největší potíže. Vzhledem k rozsahu tématu je z důkazních prostředků věnována větší pozornost pouze

odborným vyjádřením a znaleckým posudkům, neboť jde o téma, které je po novele OSŘ velice aktuální.

Tento text je ukončen k 25. 3. 2012.

2 Obecné otázky procesního dokazování

Tématem této diplomové práce je dokazování v civilním procesu. Civilním procesem¹ bude v této práci míněn druh soudního řízení, při němž je mezi právními subjekty dosahováno účelu, který sleduje úprava hmotněprávních norem. Označení procesu jako „civilního“ pak znamená, že jde o soudní řízení ve věcech, které upravují zejména normy hmotného práva občanského, rodinného, obchodního či pracovního. Jde tedy o jisté vymezení vůči procesu trestnímu či správnímu.

V rámci civilního soudního řízení je účastníkům poskytována kvalifikovaná ochrana jejich subjektivních práv a zákonem chráněných zájmů². Soudní dokazování, které je nejdůležitější fází a těžištěm civilního procesu, je upravováno civilním soudním řádem tak, aby skutečnosti důležité pro rozhodnutí mohly být přesvědčivě a jednoznačně zjištěny³. Aby soud mohl při řízení rozhodnout, musí se nejdříve seznámit s poznatky, které je týkají dané rozhodované věci. Tyto vědomosti, na jejichž základě soud poté rozhoduje, získává řešením otázek dvojího druhu – otázek právních (*quaestio iuris*) a otázek skutkových (*quaestio facti*).

Právními vědomostmi se rozumí znalost norem objektivního práva. Tyto vědomosti nabývá soud mimoproceně. Účastníci řízení nemají povinnost tvrzení či dokonce dokazování právní normy, která se na danou věc vztahuje. A ani jejich shodné právní posouzení věci není pro soud určující. Platí zde zásada „*iura novit curia*“ (soud zná právo). Je zcela na soudu, aby daný případ pod příslušnou právní normu podřadil a tuto právní normu vyložil a aplikoval.

Vyřešením otázek skutkových získává soud poznatky týkající se konkrétní věci, kterou rozhoduje. Jedná se o skutečnosti, události a konkrétní okolnosti, které jsou v daném případě důležité pro rozhodnutí. Okruh skutečností, událostí a konkrétních

¹ Blíže k dalším možným pojetím termínu „proces“ viz WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní* 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha : Linde Praha, a.s., 2011, s. 32.

² MACUR, J. *Dokazování a procesní odpovědnost v občanském soudním řízení* 1. vydání, Universita J. E. Purkyně v Brně, 1984, str. 9.

³ MACUR, J. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu* 1. vydání, Masarykova univerzita v Brně, 1996, str. 6.

okolností, které vytvářejí skutkový obraz o dané věci, vyplývá z hmotněprávní normy, která má být na rozhodovanou věc aplikována.

Pojem procesního dokazování

V procesním právu má termín „dokazování“ jiný význam než je tomu například v běžném jazyce, ve formální logice či v jiných vědních oborech. Termín „dokazování“ v procesním právu má mnohem širší význam než třeba v logice, už jen třeba proto, že logika je v procesním dokazování také používána a soud využívá logických postupů při objasňování rozhodných skutečností, ale pouze s pravidly logiky by nevystačil. V logice se z daných výroků hledá závěr, který z nich vyplývá. Soud však při svém dokazování také přímo vnímá určité skutečnosti. Například při provádění důkazu výsledkem svědka je důležitý nejen jeho výrok, ale i věrohodnost, pravdivost, přesvědčivost toho, jak svědek vypovídá, jeho motivace a vztah k rozhodované věci či účastníku řízení či vůbec to, jaká byla jeho schopnost vnímat skutečnost, o níž vypovídá. Tyto a další jiné faktory musí soud vnímat a zohlednit. Stejně tak například i důkaz ohledáním není uchopitelný postupy formální logiky.

V odborné literatuře věnující se procesnímu právu lze najít hned několik definic pokoušejících se vymezit pojem dokazování.

Dokazování v procesním smyslu je právem normovaný (upravený) postup a nemůže probíhat jinak, než jak je zákonem stanoveno, aby byly dodrženy záruky spravedlivého procesu⁴.

Procesní dokazování můžeme definovat jako postup soudu v občanském soudním řízení, který slouží k vytvoření poznatků soudu o skutečnostech důležitých pro rozhodnutí, při němž soud svými smysly poznává určitou rozhodnou skutečnost přímo anebo poznává přímo zprávy o této skutečnosti⁵. Přímo svými smysly poznává soud určitou skutečnost například při provádění důkazu ohledáním, kdy se seznamuje s věcí

⁴ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní* 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha : Linde Praha, a.s., 2011, s. 224.

⁵ KINDL, M., ŠÍMA, A., DAVID, O. *Občanské právo procesní* 2. rozšířené vydání Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2008, str. 200.

movitou nebo i s věcí nemovitou na místě. Poznává-li soud rozhodnou skutečnost ze zpráv, děje se tak například prostřednictvím svědka, znalce, účastníka řízení nebo věci (listina, zvukový či obrazový záznam).

Dokazování je právem a procesními zvyklostmi upravený postup soudu a účastníků, jehož účelem je získání poznatků důležitých pro meritorní či jiné rozhodnutí soudu nebo pro další procesní postup soudu nebo účastníků⁶. Autor této definice zde vychází z úvahy, že právní úprava „neposkytuje vyčerpávající výčet důkazních prostředků a tím je soudu ponechána značná míra volnosti, jakým způsobem si opatřit pro rozhodnutí podstatná fakta“ a že „soudní praxe si během času vytvořila základní pravidla, jak má soud při provádění zákonem nevyjmenovaných důkazů postupovat.“

Se všemi uvedenými definicemi se mohou ztotožnit, neboť jejich autoři se v podstatě liší pouze v míře obecnosti definice pojmu a toho, který aspekt v dané definici akcentují.

Dalšími základními pojmy, které se objevují v problematice procesního dokazování jsou termíny „důkaz“ a „důkazní prostředek“. Vymezení termínu „důkazní prostředek“ lze najít přímo v ustanovení § 125 OSŘ, které za důkazní prostředky označuje „všechny prostředky, jimiž lze zjistit stav věci“ a dále demonstrativním výčtem zmiňuje některé z nich. Alternativní definici nabízí například Schelleová, když důkazní prostředek označuje jako zdroj poznání existence zjišťované skutečnosti⁷. Vymezení termínu „důkaz“ není zcela jednoznačné a tento termín je používán ve dvojnásobném významu. V prvním významu je „důkaz“ používán ve smyslu důkazního prostředku. A v druhém významu je používán jako určitá skutečnost, která umožňuje poznání dokazované skutečnosti. Při užívání to však nečiní obtíž, neboť smysl je zřejmý z kontextu.

Teorie pak důkazy dělí na důkazy přímé a důkazy nepřímé. Důkazy přímé vypovídají o dokazované věci přímo (např. listina potvrzující určitou skutečnost). Jako důkaz nepřímý je pak označován důkaz, u kterého teprve dalším myšlenkovým postupem docházíme ke zjišťované skutečnosti (např. listina vypovídá o okolnostech, které vylučují prokazovaný stav věci).

⁶ SVOBODA, K. *Dokazování* Praha : ASPI – Wolters Kluwer, 2009, s. 12.

⁷ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Civilní proces* 1. vydání Praha : Eurolex Bohemia a.s., 2006, s. 506.

Dále se pak v teorii můžeme setkat s termíny důkaz opaku a protidůkaz. Zatímco důkaz opaku vyvrací určité tvrzení tím, že prokáže platnost jiného tvrzení. Protidůkaz určité tvrzení pouze vyvrací, aniž by ukazoval, že platí něco jiného.

V neposlední řadě je pak třeba odlišit pojem osvědčení od dokazování. V některých případech zákonu postačuje pouhé osvědčení určitých skutečností (typicky například u předběžného opatření). Určitá skutečnost tak nemusí být prokázána, ale postačuje, je-li s přihlédnutím k okolnostem v určité míře pravděpodobná.

Účelem procesního dokazování je dobrat se pokud možno pravdivých poznatků o rozhodujících skutečnostech, jejichž poznání poslouží soudu jako podklad pro spravedlivé, správné a zákonné rozhodnutí⁸.

Nelze-li skutečný stav věci poznat dostupnými prostředky, musí soud přesto rozhodnout tak, aby nedošlo k nepřipustnému odmítnutí spravedlnosti - *denegatio iustitiae*. Proto, aby mohl soud rozhodnout i v takové situaci jsou zde dána pravidla, která určují, jak v řízení postupovat. Jedná se zejména o povinnost důkazní, důkazní břemeno, právní domněnky a fikce.

Předmět procesního dokazování

U řízení zahajovaných pouze na návrh (sporná řízení) určují předmět řízení účastníci svými dispozitivními úkony a u řízení, která mohou být zahájena i bez návrhu (nesporná řízení), určuje předmět řízení soud v usnesení, kterým zahajuje řízení dle ustanovení § 81 odst. 3 OSŘ. V závislosti na předmětu řízení pak vyvstávají určité skutečnosti, které jsou pro věc rozhodné, a tyto konkrétní skutečnosti jsou pak předmětem procesního dokazování.

⁸ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní* 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha : Linde Praha, a.s., 2011, s. 223.

Negativní vymezení předmětu procesního dokazování

Soud do svého rozhodování nesmí zahrnout skutkové poznatky získané jinak než skrze procesní dokazování. Z tohoto pravidla zákon vyjímá skutečnosti, které není třeba dokazovat. Jedná se o skutečnosti obecně známé nebo známé soudu z jeho činnosti. Rovněž není třeba dokazovat právní předpisy uveřejněné nebo oznámené ve Sbírce zákonů České republiky. Obecně známé skutečnosti jsou takové skutečnosti vnějšího světa, které jsou známé širšímu okruhu osob včetně soudu. Skutečnosti úředně známé pak jsou jinými slovy takové skutečnosti, ohledně nichž získal soud poznatky svou vlastní činností⁹. Pokud však soud chce své rozhodování opřít o takové skutečnosti, je nutné, aby účastníci řízení byli s takovými –soudu známými skutečnostmi – v řízení seznámeni a aby se k nim mohli vyjádřit či případně předložit důkaz je vyvracející, neboť poznatek soudu o úředně známé skutečnosti nemusí být správný. Je též nezbytné, aby soud, jenž vzal v úvahu skutečnosti úředně známé a nadto na nich založil své rozhodnutí ve věci, náležitě vyložil v odůvodnění rozhodnutí, ze které jeho konkrétní úřední činnosti či postupu jsou mu takové skutečnosti známé, jak se o nich dozvěděl a jsou-li skutečně známé všem členům senátu, jednal-li a rozhodoval-li soud v této podobě¹⁰. Tento závěr Nejvyššího soudu České republiky je, dle mého názoru, třeba vztáhnout i na skutečnosti obecně známé, avšak s výjimkou okruhu osob, kterým musí být známé.

Přestože OSŘ v ustanovení § 121 vyjímá z dokazování právní předpisy uveřejněné nebo oznámené ve Sbírce zákonů České republiky, je třeba toto ustanovení interpretovat tak, že se vztahuje na všechny právní předpisy publikované v oficiálních sbírkách České a Slovenské Federativní Republiky či bývalého Československa, pokud dosud tvoří součást právního řádu České republiky. Vychází se zde ze zásady „iura novit curia“ – soud zná (je povinen znát) právo.

Uvedené pravidlo se nevztahuje na ostatní právní předpisy připadající v úvahu. Jednou kategorií těchto předpisů jsou právní předpisy nižší právní síly, zejména obecně závazné vyhlášky a nařízení krajů a obcí, které se ve Sbírce zákonů České republiky

⁹ BUREŠ, J.; DRÁPAL, L.; KRČMÁŘ, Z. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. I. díl 7.vydání. Praha: C.H.Beck, 2006, s.578.

¹⁰ srov. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 28 Cdo 1885/2008 ze dne 9.7.2008

nepublikují ani neoznamují. Druhou kategorií jsou cizí právní předpisy (právní předpisy, které nejsou součástí právního řádu České republiky). S předpisy z obou kategorií se bude muset soud seznámit, budou-li pro řízení rozhodné, a to z hlediska jejich existence i z hlediska jejich obsahu. Avšak na rozdíl od jiných skutečností si jejich znalost soud může opatřit sám mimoprocením studiem. Rovněž pak má soud možnost vyžádat si od informací od Ministerstva spravedlnosti České republiky ke zjištění obsahu cizozemského práva či ustanovit znalce z oboru právních vztahů k cizině.

V právní literatuře¹¹ se v této souvislosti také objevuje, s odkazem na dnes již starší stanovisko bývalého Nejvyššího soudu ČSSR dne 27. 8. 1987, Cpjf 27/86, uveřejněném pod číslem 26/1987 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek (dále též jen "R 26/1987"), možnost též uložit účastníku řízení, aby předložil text cizí normy. V praxi se tak stává, že soud po účastníku řízení žádá prokázání příslušných norem cizího práva. Domnívám se, že tento postup je v rozporu s principy kontinentálního práva, v němž je typické, že se právo nedokazuje stejně jako jakákoli jiná skutečnost. Navíc je tímto způsobem na účastníky kladena další povinnost, která jim z žádného právního předpisu nevyplývá. I cizí právo je zcela jednoznačně považováno za právo a nikoli za skutečnost. A již zmíněná zásada (*iura novit curia*) platí obecně i potud, že právo nemůže být předmětem dokazování v pravém slova smyslu, neboť v důkazním řízení se dokazují jen skutečnosti účastníky tvrzené či v řízení jinak vyšlé najevo¹². Na tuto vžitou praxi soudu reaguje i novější judikatura Nejvyššího soudu České republiky, která ve vztahu k ustanovení § 121 OSŘ a zásadě *iura novit curia* uvádí, že „byť zákon tuto zásadu výslovně uvádí jen ve vztahu k předpisům, jež jsou uveřejněny ve Sbírce zákonů České republiky, lze ji obecně vztáhnout i na právní předpisy cizozemské, neboť se v důkazním řízení dokazují jen skutečnosti účastníky tvrzené či v řízení jinak vyšlé najevo.“¹³ V takovém případě to sice neznamená, že soud musí příslušné normy cizího práva předem znát, ale, dle mého názoru, má povinnost si existenci a obsah norem cizího

¹¹ např.: WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní* 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha : Linde Praha, a.s., 2011, s. 231.

¹² BUREŠ, J.; DRÁPAL, L.; KRČMÁŘ, Z. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. I. díl 7. vydání. Praha: C.H.Beck, 2006, s.578.

¹³ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 25 Cdo 1143/2006 ze dne 26.9.2007

práva zjistit. Součinnost účastníků řízení nelze vyloučit, ale, dle mého názoru, není možné ji pokládat za jejich povinnost.

V souvislosti se zjišťováním norem cizího práva lze rovněž poukázat na nově přijatý zákon o mezinárodním právu soukromém¹⁴ a to konkrétně na ustanovení § 23 odst. 2, které stanoví, že: „Pokud dále není stanoveno něco jiného, obsah zahraničního práva, jehož se má použít podle ustanovení tohoto zákona, se zjišťuje bez návrhu z úřední povinnosti. Soud nebo orgán veřejné moci, který rozhoduje ve věcech upravených tímto zákonem, učiní k jeho zjištění všechna potřebná opatření.“ V důvodové zprávě ke zmíněnému ustanovení se uvádí, že „český soud není povinen znát cizí právo, je však povinen obsah tohoto práva zjistit, jestliže na ně odkazuje kolizní norma“. V této nové úpravě tak nespátřuji zcela nový přístup než dosud, ale spíše jen explicitní vyjádření výše uvedené zásady ve vztahu k cizímu právu.

Pozitivní vymezení předmětu procesního dokazování

Předmětem procesního dokazování jsou skutečnosti, které jsou rozhodné pro danou věc. O tom, které skutečnosti jsou pro řízení rozhodné rozhoduje soud, protože soud řídí jednání. Zároveň však soud při svém rozhodování o tom, které skutečnosti bude potřeba v řízení dokazovat, musí vycházet z tvrzení účastníků, z jejich návrhů – tedy toho, co požadují, a z právních norem, které na danou situaci dopadají. Rovněž soud musí vzít v úvahu i důkazy, jejichž provedení účastníci navrhnou. Soud tedy uvede, která právně významná skutková tvrzení zůstala sporná a které z dosud navržených důkazů provede, případně které důkazy provede i když je účastníci nenavrhli (§ 118 odst. 2 OSŘ). Okruh takto stanovených rozhodných skutečností nemusí být neměnný pro celé řízení, ale může dojít k tomu, že se v průběhu řízení ukáže, že některé skutečnosti nejsou rozhodné a jiné naopak ano. Postupně tak může docházet ke zpřesňování okruhu rozhodných skutečností a s ohledem na průběh jednání soud dle ustanovení § 118a odst. 1, 2 a 3 OSŘ může vyzvat účastníka k doplnění svých tvrzení o rozhodných skutečnostech nebo k označení potřebných důkazů k prokázání svých tvrzení, je-li to potřeba.

¹⁴ zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, účinný od 1.1.2014

O tom, které z navrhovaných důkazů budou provedeny rozhoduje soud (§ 120 odst. 1 OSŘ). U řízení uvedených v ustanovení § 120 odst. 2 OSŘ je soud povinen provést i jiné důkazy potřebné ke zjištění skutkového stavu, než jaké byly účastníky navrhovány. U ostatních řízení nemá soud povinnost jiné důkazy provést, ale má možnost je provést, pokud jsou potřebné ke zjištění skutkového stavu nebo vyplývají-li z obsahu spisu.

Shodná tvrzení účastníků

Dle ustanovení § 120 odst. 4 OSŘ může soud za svá skutková zjištění též vzít shodná tvrzení účastníků. Toto ustanovení lze aplikovat jak v případě sporných řízení, tak i v řízeních nesporných. Z uvedeného ustanovení tak plyne, že ne všechna právně významná tvrzení účastníků musí být dokazována provedením některého či některých důkazních prostředků. Zákon naopak počítá s tím, že skutková zjištění soudů mohou mít svůj původ v nesporných tvrzeních účastníků, kteří tím zejména ve sporných řízeních projevují vůli omezit dokazování jen na ty skutečnosti, které zůstávají mezi nimi spornými. Shodná tvrzení účastníků ale může vzít soud za svá skutková zjištění pouze tehdy, obsahují-li údaje (poznatky) o skutkové stránce věci, které by se jinak - kdyby se účastníci ve svých tvrzeních rozcházeli - musely prokazovat pomocí důkazních prostředků. Údaje účastníků, které představují právní hodnocení pro rozhodnutí významných skutečností nebo právní posouzení věci, nejsou způsobilým prostředkem ke zjištění skutkového stavu věci a tedy ani zdrojem pro skutková zjištění soudu¹⁵.

V některých případech nemusí být zcela jednoznačné, zda se skutková tvrzení účastníků skutečně v potřebném rozsahu shodují a v takovém případě je třeba souhlasit s tím, že by bylo pochybením na straně soudu, pokud by soud určitou skutkovou okolnost nezjistil dokazováním, ale za své skutkové zjištění by vzal tvrzení účastníků, ačkoliv by nešlo o jejich shodné tvrzení¹⁶.

Vznesou-li však účastníci shodná skutková tvrzení, nemá to za následek, že by účastníci v řízení před soudem prvního stupně byli těmito tvrzeními vázáni. Pokud

¹⁵ srov. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 32 Cdo 2904/2010 ze dne 11.10.2011

¹⁶ srov. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 25 Cdo 1564/2008 ze dne 24.8.2010

jeden z nich později vznáší námitku, která správnost tohoto tvrzení zjevně vylučuje anebo pokud toto tvrzení výslovně popře, musí se soud tímto jeho pozdějším projevem zabývat a nemůže bez dalšího považovat tvrzení účastníků i nadále za shodná¹⁷. I s tímto závěrem nelze než souhlasit, zejména s ohledem na to, že účastníci řízení mají někdy zkreslené povědomí o hmotném právu a povaze některých právních úkonů. V důsledku toho nedokáží v počáteční fázi řízení zcela správně skutkový děj podřadit pod správnou normu a uvádí tvrzení, která vycházejí z jejich zkresleného právního povědomí. Například tvrdí, že smlouva mezi účastníky byla platně uzavřena, přestože ve skutečnosti platně uzavřena nebyla.

Shodná tvrzení účastníků nejsou ovšem pro soud závazná potud, že by skutečnosti, kterých se tato tvrzení týkají, nemohl učinit předmětem dokazování. Zejména tam, kde rozhodnutí soudu má být v souladu s hmotným právem kogentní povahy, musí být soudu umožněno, aby prostřednictvím dokazování ověřil pravdivost těchto tvrzení¹⁸.

Instituty usnadňující dokazování

Dokázat určité skutečnosti může být někdy velice obtížné nebo dokonce i zcela nemožné. V některých případech jsou proto v právu (procesním i hmotném) upraveny určité instituty, které mají za cíl usnadnit dokazování v těchto jinak obtížných situacích. Mezi tyto instituty patří právní domněnky a fikce, prejudiciální otázky a úvaha soudu nahrazující důkaz.

Právní domněnky a fikce

Právní domněnky, též označované jako zákonné domněnky, ukládají vzít za prokázané to, co právní domněnka stanovuje vyvodit z daných zjištěných skutkových

¹⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 22 Cdo 3251/2006 ze dne 5.2.2008

¹⁸ BUREŠ, J.; DRÁPAL, L.; KRČMÁŘ, Z. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. I. díl 7.vydání. Praha: C.H.Beck, 2006, s.572

okolností. Předmětem dokazování tak zůstávají skutkové okolnosti tvořící předpoklady pro uplatnění právní domněnky. Právní domněnky většinou vycházejí ze zkušeností, že daný závěr je pravděpodobný. Avšak vždy tomu tak nemusí být, neboť zákonodárce může z jiných praktických důvodů zvolit, aby právní domněnky ukládala stanovit závěr, který nevychází ze zkušenostních předpokladů. Jako tzv. právní fikce jsou pak označovány případy, kdy je stanoveno vyvodit daný závěr i přesto, že se ví, že tento je v rozporu s pravdou.

V zákonech jsou právní domněnky často uvozovány slovy – „... platí, že...“, „... má se za to...“, „... považuje se za...“ apod.

Právní domněnky se dělí na právní domněnky vyvratitelné a právní domněnky nevyvratitelné.

Jako právní domněnky vyvratitelné jsou označovány takové právní domněnky, které ukládají považovat stanovený závěr za prokázaný, ale je připuštěn důkaz opaku. To znamená, že uplatní-li se právní domněnka, její závěr platí, není-li prokázán opak. Mnohdy zákon s důkazem opaku počítá a je v zákoně upraven postup či např. lhůta k jeho uplatnění. Typickým příkladem jsou domněnky otcovství upravené v ustanovení § 51 – 62 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

Nevyvratitelné právní domněnky jsou pak takové, které nepřipouští důkaz opaku. Avšak i když je důkaz opaku nepřipustný, vždy je přípustný protidůkaz, to znamená, že mohou být zpochybněny nebo vyvráceny určité skutečnosti na nichž je domněnka (či případně i fikce) založena a právní domněnka pak nemůže být uplatněna.

Fikce nevychází ze zkušeností, ale je pro ni typické, že se jedná uměle vytvořenou konstrukci, která má být využita tam, kde je to z praktických důvodů potřeba. Typickým příkladem fikce je právní úprava doručování dle OSŘ, kde se např. v ustanovení § 49 odst.4 uvádí, že „*nevyzvedne-li si adresát písemnost ve lhůtě 10 dní ode dne, kdy byla připravena k vyzvednutí, považuje se písemnost posledním dnem této lhůty za doručenu, i když se adresát o uložení nedozvěděl.*“, obdobně je tomu i v dalších ustanoveních § 50 an.

Prejudiciální otázky

Prejudiciální (předběžná nebo též předurčující) otázka je taková právní otázka, která sama není předmětem řízení, avšak na jejím vyřešení je závislé rozhodnutí, které má soud učinit¹⁹. Vznikne-li v řízení o prejudiciální otázce nějaká pochybnost, musí si soud sám, pro účely daného řízení, prejudiciální otázku posoudit. Prejudiciální otázka sice může být samostatně předmětem řízení, ale v daném řízení nikdy předmětem řízení sama o sobě není. Proto také soud o ní nerozhoduje v samostatném výroku, ale může být posouzena pouze v odůvodnění. Právní úprava prejudiciální otázky je upravena v § 135 OSŘ. Zde se také v odst. 1 uvádí, které prejudiciální otázky si soud nikdy posuzovat nesmí, protože je soud „*vázán rozhodnutím příslušných orgánů o tom, že byl spáchán trestný čin, přestupek nebo jiný správní delikt...a kdo je spáchal, jakož i rozhodnutím o osobním stavu.*“ Otázky osobního stavu nelze předběžně posuzovat z toho důvodu, že jako předběžné nemohou být řešeny takové otázky hmotněprávních vztahů, které vznikají, mění se a zanikají konstitutivním rozhodnutím soudu²⁰. Závisí-li tedy rozhodnutí ve věci na takové otázce, kterou si soud sám posoudit nesmí, může dát podnět k zahájení řízení o této otázce a sám řízení, do doby vydání rozhodnutí o této otázce, přerušit dle ustanovení § 109 odst. 1 písm. b) OSŘ. Jinak si soud může posoudit jakoukoli prejudiciální otázku, ať již spadá do civilní soudní pravomoci či nikoli a rovněž i bez ohledu na otázku příslušnosti. Civilní soud ovšem není oprávněn z určitých skutečností vyvozovat důsledky stanovené trestním nebo správním právem, což znamená, že civilní soud je oprávněn si samostatně posuzovat určité otázky, ovšem už ne o těchto otázkách autoritativně rozhodovat²¹. Jestliže je třeba se v civilním řízení vypořádat s prejudiciální otázkou ve věci, o níž by jinak příslušelo rozhodovat jinému orgánu, má soud možnost přerušit řízení dle ustanovení § 109 odst. 2 písm. c) OSŘ a nebo si tuto otázku může posoudit sám dle ustanovení § 135 odst. 2 OSŘ. Pokud

¹⁹ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní* 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha : Linde Praha, a.s., 2011, s. 234.

²⁰ BUREŠ, J.; DRÁPAL, L.; KRČMÁŘ, Z. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. I. díl 7.vydání. Praha: C.H.Beck, 2006, s.622.

²¹ BUREŠ, J.; DRÁPAL, L.; KRČMÁŘ, Z. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. I. díl 7.vydání. Praha: C.H.Beck, 2006, s.621.

příslušný orgán rozhodne o předběžné otázce jinak, než ji posoudil soud, byla by tím případně založena podle ustanovení § 228 odst. 1 písm. a) OSŘ přípustnost žaloby na obnovu řízení²². Bylo-li však o takové otázce vydáno příslušným orgánem rozhodnutí, soud z něho vychází (§ 135 odst. 2 věta druhá OSŘ).

Úvaha soudu

Úvaha soudu nahrazující dokazování je upravena v ustanovení § 136 OSŘ a to ve značně omezeném spektru užití. Lze jí užít pouze pro určení výše nároků, pokud by jejich skutečnou výši bylo možno zjistit pouze s nepoměrnými obtížemi nebo by jejich výši nebylo možno zjistit vůbec. Úvahou soudu tedy nelze nahradit prokázání skutkových okolností podstatných pro existenci nároku. Nepoměrnými obtížemi při zjišťování okolností rozhodných pro výpočet výše nároku pak mohou být například vysoké a nepřiměřené náklady. V některých případech pak určení výše nároku nemusí být ani přesně vyčíslitelné – například proto, že prozatím neexistuje metoda, pomocí níž by bylo možné zcela přesně určit výši škody²³. Zpravidla půjde o výši nároků na náhradu nemajetkové újmy, na přiměřené zadostiučinění či o nároky na náhradu škody. Při určení výše nároku jsou podkladem pro úvahu soudu skutečnosti, které vycházejí ze souvislostí posuzovaného případu a umožňují učinit určité kvantitativní závěry o výši uplatněného nároku²⁴. Úvaha soudu však musí být řádně odůvodněna tak, aby nebyla libovůlí či volnou úvahou, ale aby byla i přezkoumatelná.

²² BUREŠ, J.; DRÁPAL, L.; KRČMÁŘ, Z. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. I. díl 7.vydání. Praha: C.H.Beck, 2006, s.622.

²³ V daném případě byla řešena otázka, jak přesně určit výši škody způsobené exhalacemi na lesních porostech na jednotlivých územích ve vztahu k jednotlivým zdrojům znečištění. Viz Usnesení Nejvyššího soudu sp.zn. 25 Cdo 1016/2004 ze dne 23.2.2005

²⁴ viz Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 32 Odo 871/2006 ze dne 21.2.2008

Zásady v dokazování

K právním zásadám lze obecně říci, že představují jisté ideje (principy), které dotvářejí konkrétní právní instituty a usnadňují jejich pochopení a následnou aplikaci. Z těchto zásad se vychází i při tvorbě právních norem a jejich prostřednictvím lze také poznávat i když ne vždy jsou explicitně vyjádřeny. Zásady přitom musejí vycházet ze základních principů právního státu, kterými jsou nedotknutelnost základních práv a svobod, vazba zákonodárství na Ústavu České republiky²⁵ a mezinárodní smlouvy a zásada přiměřenosti práva²⁶.

Procesní dokazování je ovládáno určitými zásadami (principy), které do značné míry ovlivňují jeho průběh. Aby bylo dosaženo účelu procesního dokazování (získání poznatků o právně relevantních skutečnostech) musí být procesní dokazování založeno na těchto zásadách a respektovat je. Procesní zásady, které se uplatňují při dokazování, lze považovat za určitá pravidla, která ovlivňují postup soudu a účastníků řízení. Uplatňují se v celém procesu dokazování, mají neopomenutelný význam a k jejich aplikaci dochází vždy, mnohdy mlčky a bez výslovného dovolávání se té které zásady. Právě proto, že procesní zásady uplatňující se v dokazování mají veliký a nenahraditelný význam bude jim věnována pozornost v této kapitole.

Právní zásady civilního procesního práva lze dělit na dvě skupiny. Do první skupiny řadíme ty principy, které odpovídají právu na spravedlivý proces, a můžeme je tedy označit i jako principy řádného fungování justice a do druhé skupiny pak řadíme tzv. odvětvové principy civilního procesu.²⁷ Přestože i zásady patřící do první skupiny, resp. jejich dodržení mohou ovlivnit průběh procesního dokazování, bude právě pro jejich přesah jdoucí nad rámec této práce, věnována pozornost zásadám, které jsou úžeji spjaty s procesním dokazováním.

Teorie civilního procesního práva rozlišuje vždy dvojici zásad, které stojí proti sobě a na základě toho, která ze zásad převažuje je definován i charakter procesu.

²⁵ ústavní zák. č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

²⁶ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Civilní proces* Eurolex Bohemia, 2006, s. 141.

²⁷ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní* 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha : Linde Praha, a.s., 2011, s. 60-61.

Zásada materiální pravdy a zásada formální pravdy

Tato dvojice zásad významným způsobem ovlivňuje průběh civilního řízení a zejména procesní dokazování. Koncepce původního občanského soudního řádu stála při jeho zrodu v r. 1963 na zásadě materiální pravdy (ve všech řízeních). Následnými novelami po r. 1989 bylo toto až ideologické pojetí zásady materiální pravdy korigováno. Zatímco ostatní zásady, o kterých zde bude pojednáno, se dotýkají samotného postupu v řízení, zásada materiální pravdy či případně zásada formální pravdy se vztahují k tomu jaký je účel (cíl) samotného soudního řízení. Posláním soudu v civilním soudním řízení je poskytovat spravedlivou ochranu práv a oprávněných zájmů účastníků. K tomu, aby mohl soud spravedlivě rozhodnout, se musí nejdříve seznámit k relevantními skutečnostmi a to se děje, jak již bylo výše uvedeno, prostřednictvím dokazování. Otázkou pak je, zda je vždy a za všech okolností možné, aby soud poznal skutkové okolnosti pravdivě, tedy zda je možné vždy dokázat objektivní pravdu. Rozhodnutí soudu, které by bylo založeno na skutkovém poznání, které značně neodpovídá pravdě, by nebylo správné a spravedlivé. Je tedy nutné zabývat se otázkou jak zjistit pravdu, resp. co za pravdě odpovídající poznání považovat.

Odhlédnu-li od filosofických úvah, které by jistě k dané otázce měly co říct, avšak značně přesahují rámec této práce i oboru, budu se věnovat tomu, jak k dané problematice přistupuje právo a teorie civilního procesu.

Teorie civilního procesního práva obě procesní zásady popisuje a pracuje s nimi. Nicméně lze odborné literatuře najít i názory uvádějící, že zásadu materiální pravdy a zásadu formální pravdy nelze řadit k procesním zásadám. Jejich argumentace poukazuje například na to, že při zamyšlení se nad pravou podstatou obou zásad, shledáváme, že ve své podstatě jde o hodnocení výsledků důkazního řízení a k tomu však plně stačí aplikace zásady projednací a zásady volného hodnocení důkazů²⁸. Další z kritiků pak argumentuje tím, že pojem formální pravda je neopodstatněnou teoretickou konstrukcí, která obsahově pouze odkazuje na uplatnění různých jiných, dávno známých, běžně používaných a osvědčených institutů, jako jsou právní domněnky, fikce, zákaz

²⁸ Zoulík, F. a kol.: *Občanské právo procesní*, Praha 1999, s. 38.

dokazování, prekluzivní lhůty apod., aniž by přinášela jakékoli nové zobecňující poznání, přesahující rámec obecně uznávaných poznatků o povaze a účincích těchto jednotlivých institutů²⁹. Jakkoli lze dát uvedené argumentaci za pravdu, jsem přesvědčen, že obě uváděné zásady mají své opodstatnění a obsah. A právě proto se jimi teorie procesního práva i odborná literatura zabývá.

Zásada materiální pravdy

Je-li v soudním řízení uplatňována zásada materiální pravdy, pak podkladem pro rozhodnutí soudu má být pokud možno zjištěný skutečný skutkový stav věci a tomuto cíli je celý proces přizpůsoben. Neobjevují se zde žádné formální překážky nebo požadavky, které by bránily poznání všech relevantních skutečností. Samozřejmě není možné vždy a v každém případě poznat úplnou a čistou pravdu, protože ne vždy je možné ji prokázat důkazními prostředky, které jsou k dispozici. Nemožnost poznání objektivní pravdy však nesmí vést k tomu, že soud nebude mít pro své rozhodnutí dostatečný podklad a proto bude z tohoto důvodu vydání rozhodnutí ve věci paralyzováno.

Zásada materiální pravdy bývá nejnáze uplatňována spolu se zásadou vyšetřovací, zásadou volného hodnocení důkazů a zásadou jednotnosti řízení.

Zásada formální pravdy

Uplatňuje-li se v soudním řízení zásada formální pravdy, pak to znamená, že průběh řízení je závislý na dodržení určitého formalismu (určitých forem), ze kterého se pak odvíjí konečné rozhodnutí. Takové rozhodnutí pak může, ale také nemusí nutně odpovídat skutečnému skutkovému stavu věci.

Průběh takového řízení je striktně stanoven a díky tomu je snadno předvídatelné konečné rozhodnutí, neboť je známo, co je v řízení možné učinit a s jakými právními

²⁹ Macur, J.: *Zásada projednací v civilním soudním řízení*, Masarykova univerzita, Brno 1997, s.204.

následky. V řízení je úspěšná ta ze stran, která procesními prostředky přesvědčí soud o své subjektivní pravdě.

Teorie civilního procesu nepřináší jasnou definici pojmu formální pravdy, přestože s tímto pojmem běžně pracuje. Nicméně někteří autoři se pokoušejí pojem formální pravdy vystihnout. Jedním z nich je například K. Svoboda, který uvádí, že formální pravdou jsou skutková zjištění soudu, k nimž soud během řízení na základě zákonem upraveného postupu dospěl jinak než cestou dokazování, a o nichž lze předpokládat, že mohou být v rozporu s objektivní realitou³⁰.

Zásada formální pravdy bývá nejnáze uplatňována spolu se zásadou projednací, zásadou legální důkazní teorie a zásadou koncentrace řízení.

Civilní procesní právo je ovládáno zásadou materiální pravdy, jak to vyplývá z ustanovení § 6 OSŘ. Ovšem stejně jako u ostatních následujících zásad není zásada materiální pravdy uplatňována naprosto striktně ve všech případech. Výjimkou z uplatnění této zásady je například rozsudek pro zmeškání, jehož vydání je nepochybně projevem zásady formální pravdy.

Zásada dispoziční a zásada oficality

Přestože tyto dvě zásady se projevují zejména vůči civilnímu soudnímu řízení jako celku než k samotnému procesnímu dokazování, přesto je potřebné jim věnovat pozornost a to nejen pro jejich těsné sejetí se zásadou projednací a zásadou vyhledávací. Tyto dvě zásady se odlišují podle toho, jakým způsobem mají subjekty možnost ovlivnit soudní řízení.

³⁰ Svoboda, K.: *Dokazování* Praha : ASPI, a.s., 2009, s. 19.

Zásada dispoziční

Jako zásada dispoziční je v procesu označován princip, kdy jsou procesní úkony činěny z vůle účastníka. Účastník má právo nakládat s řízením i s předmětem řízení. Na základě projevu jeho vůle je řízení zahájeno (podáním žaloby), probíhá ohledně předmětu, který vymezil, může dojít k rozšíření či omezení předmětu řízení (vzájemná žaloba či změna žaloby) a řízení může být z jeho podnětu i zastaveno (zpětvzetí žaloby).

Dispoziční zásada se projevuje především ve sporných řízeních, kde se předpokládá, že účastníci budou svými procesními úkony ovlivňovat průběh řízení. V platné právní úpravě je však čistě dispoziční charakter řízení modifikován – například tím, že pokud již je řízení zahájeno, soud má povinnost v řízení pokračovat dle ustanovení § 101 odst. 2 OSŘ i pokud již účastníci zůstanou pasivní, nestanoví-li zákon jinak (jedná se o projev zásady oficiality).

Mimo výše uvedených dispozičních úkonů účastníků, kterými lze ovlivňovat průběh soudního řízení, mohou účastníci provádět i úkony, kterými se vyjadřují k hmotněprávnímu nároku. Například tím, že nárok uznají nebo se nároku vzdají. Podle ustanovení § 153a OSŘ uzná-li žalovaný v průběhu soudního řízení nárok nebo základ nároku, který je proti němu uplatňován, rozhodne soud rozsudkem podle tohoto uznání. Pokud by žalovaný uznal nárok, který je proti němu uplatňován, jen zčásti, rozhodne soud rozsudkem podle tohoto uznání, jen navrhne-li to žalobce. Vydání rozsudku pro uznání je omezeno na řízení ve věcech v nichž lze uzavřít a schválit smír (§ 99 odst. 1 OSŘ). Má-li se za to, že žalovaný nárok, který je proti němu uplatňován uznal (§ 114b odst. 5 a § 114c odst. 6 OSŘ) rozhodne soud rovněž rozsudkem pro uznání.

Žalobce (navrhovatel) může také vzít za řízení svůj návrh zpět zcela a nebo pouze z části. V některých případech (§ 96 odst. 3 OSŘ) je pak vyžadován i souhlas ostatních účastníků.

Dalším z dispozičních úkonů účastníků je pak možnost uzavřít smír ve kterém během řízení uzavírají dohodu, která může být svou povahou narovnáním, uznáním či vzdáním se nároku – částečným či v celém rozsahu, a kterou následně soud schválí v usnesení o schválení smíru.

Těmto dispozičním úkonům je pak společné to, že soud neprovádí dokazování, ani nezjišťuje skutkové okolnosti, ale rozhoduje ve věci s ohledem na projev vůle některého z účastníků, příp. všech účastníků.

Dispoziční zásada je nedílnou součástí civilního procesu, jak jednoznačně vyplývá ze zákonné úpravy uvedených procesních úkonů. Účastníkům je poskytnuta možnost ochrany jejich subjektivních práv a je zcela na nich zda soudní ochrany využijí, případně v jakém rozsahu a nebo zda na tuto ochranu rezignují.

Zásada oficiality

Pro zásadu oficiality je typické, že procesní úkony jsou činěny z vůle soudu, nikoliv z vůle účastníků, jako tomu bylo u zásady dispoziční. Soud zahajuje řízení, určuje jeho předmět, na straně soudu je procesní iniciativa a soud postupuje z úřední povinnosti. Zásada oficiality je typická pro nesporné soudní řízení. To, která řízení jsou nesporná a zákon tu umožňuje zahájit řízení i bez návrhu je upraveno v ustanovení § 81 OSŘ. Účastníci v nesporném řízení jsou omezeni v možnosti ovlivňovat průběh řízení.

Zásada projednací a zásada vyšetřovací

Zásada projednací a zásada vyšetřovací se projevují v samotném procesním dokazování. Zásada projednací je úzce spjata se zásadou dispoziční a nachází uplatnění zejména ve sporných řízeních, zatímco zásada vyšetřovací spojená se zásadou oficiality dominují v řízeních nesporných. Zásada projednací a zásada vyšetřovací určují, kdo nese procesní odpovědnost za průběh dokazování, resp. kdo má právo a povinnost tvrdit rozhodné skutečnosti a navrhnout důkazy k jejich prokázání, tak aby mohl být skutkový stav soudem spolehlivě zjištěn a na jeho základě mohlo být v řízení rozhodnuto.

Avšak v občanském soudním řízení nejsou tyto zásady uplatňovány v jejich naprosto důsledně čisté podobě. Občanský soudní řád umožňuje soudu, aby i ve sporných řízeních, která jsou typicky ovládány zásadou projednací, provedl jiné než účastníky navržené důkazy v případech, kdy jsou potřebné ke zjištění skutkového stavu a pokud vyplývají z obsahu spisu.

Zásada projednací

Zásadou projednací rozumíme to, že soud projednává to, co je mu účastníky k projednání označeno, tvrzeno, předloženo, případně navrženo. Je na účastnících řízení, aby rozhodné skutečnosti před soudem tvrdili, aby navrhovali či případně předkládali soudu důkazy o rozhodných skutečnostech. Zásada projednací se uplatňuje a dominuje ve sporných řízeních.

Pro procesní dokazování jsou zde typické procesní instituty, kterými jsou povinnost tvrzení, povinnost důkazní a břemeno tvrzení a břemeno důkazní.

Chce-li účastník v řízení před soudem uspět, musí dostát své povinnosti tvrdit rozhodné skutečnosti, neboť jinak hrozí, že se o nich soud nedozví a bude rozhodovat bez zohlednění těchto skutečností. Rovněž pak neoznačí-li či nepředloží-li účastník soudu důkazy k prokázání svých tvrzení, bude soud při rozhodování brát v úvahu pouze to, co bylo v řízení prokázáno. Nedostojí-li účastník těmto svým procesním povinnostem v dostatečné míře riskuje neúspěch v řízení. Nejedná se tak o pouhou možnost uvádět skutečnosti a důkazy, ale aktivita účastníka přímo ovlivňuje výsledek sporu.

Jelikož procesní instituty povinnosti tvrzení a povinnosti důkazní obdobně jako břemeno důkazní a břemeno tvrzení hrají v procesním dokazování klíčovou roli, je jim věnována pozornost v jedné z následujících kapitol.

Již v ustanovení § 79 OSŘ, které upravuje zahájení řízení, je obsažen požadavek, aby návrh, kterým se řízení zahajuje, obsahoval mimo jiné i vylíčení rozhodujících skutečností, označení důkazů, jichž se navrhovatel dovolává a musí z něj být patrné, čeho se navrhovatel domáhá. Současně je žalobce povinen k návrhu připojit písemné důkazy, jichž se dovolává, a to v listinné nebo v elektronické podobě.

Od začátku řízení je tak žalobci uložena povinnost, aby uvedl čeho se domáhá a aby prokázal, že jeho nárok je oprávněný. Tato povinnost je mu uložena zcela logicky, neboť soudu musí být již od počátku zřejmé, co bude předmětem řízení, které skutkové okolnosti budou v řízení rozhodné a co bude třeba je dokazovat. Zároveň však povinnost tvrzení a povinnost důkazní zatěžuje i druhého účastníka řízení, žalovaného, který je rovněž povinen tvrdit všechny pro rozhodnutí věci významné skutečnosti a označit důkazy k prokázání svých tvrzení. Žalovaný, popřípadě další účastníci, kteří

nepodali návrh na zahájení řízení, tak činí zpravidla na výzvu soudu činěnou v rámci přípravy jednání. V samotném řízení pak mohou účastníci svá tvrzení dále zpřesňovat, doplňovat a navrhopvat i další důkazy, nicméně toto jejich právo pak již může být ovlivněnou zásadou koncentrace řízení.

Zásada vyšetřovací

Zásadou vyšetřovací rozumíme to, že soud projednává to, co je předmětem řízení, a sám je zodpovědný za poznání všech relevantních skutkových okolností a tudíž i za provedení potřebných důkazů. Zásada vyšetřovací nachází uplatnění a dominuje v nesporných řízeních, nicméně uplatní se i v dalších řízeních uvedených v § 120 odst. 2 OSŘ.

Účastníci mají sice i v těchto řízeních povinnost tvrdit rozhodné skutečnosti (§ 101 odst. 1 OSŘ) a mají možnost navrhopvat důkazy, ale je povinností soudu vše potřebné řádně zjistit. Účastníci řízení nejsou v tomto ohledu vázáni žádnými procesními břemeny, ale tíha dokazování leží na bedrech soudu.

Zásada volného hodnocení důkazů a zásada legální důkazní teorie

Zásada volného hodnocení důkazů a zásada legální důkazní teorie významně ovlivňují samotné procesní dokazování. Tyto zásady nejsou úzce provázány s některým druhem řízení (myšleno řízení sporné či řízení nesporné), ale pouze určují, jakým způsobem bude soud předložené důkazy hodnotit.

Zásada volného hodnocení důkazů

Zásada volného hodnocení důkazů určuje, že to, jakou hodnotu má provedený důkaz a jaké závěry jsou z jeho provedení vyvozeny, je zcela na úvaze soudu. V tomto případě žádná právní norma nestanovuje soudu jaké důkazy k prokázání určitých skutečností mají být provedeny. Je zcela na soudu jak provedený důkaz vyhodnotí, co

do věrohodnosti, přesvědčivosti, pravdivosti a toho, co daný důkaz vypovídá o zjišťovaných skutečnostech či případně jaké místo daný důkaz zaujme mezi ostatními provedenými důkazy, tedy jaká váha mu bude nakonec přiložena. Soud rozhoduje o tom, zda je konkrétní důkaz schopen dostatečně uspokojivě prokázat zjišťovanou skutečnost.

Jestliže zákon neurčuje postup soudu při hodnocení důkazů, nestanovuje povinnost účastníkům prokazovat určité skutečnosti pouze konkrétním či konkrétními důkazy a soud nemá povinnost vzít za prokázanou skutečnost tu, která byla prokázána prostřednictvím stanoveného důkazu, pak je řízení ovládáno zásadou volného hodnocení důkazů. V úpravě českého civilního procesního práva je zakotvena v ustanovení § 132 OSŘ zásada volného hodnocení důkazů.

Zásada legální důkazní teorie

V řízeních ovládaných zásadou legální důkazní teorie přímo právní předpis určuje, kterých důkazů má být v jednotlivých věcech použito. Rovněž bývá stanoveno jakou váhu mají jednotlivé důkazy mít a jaký má být postup soudu při hodnocení důkazů. Zásada legální důkazní teorie byla uplatňována v její čisté podobě například již ve středověkém soudním řízení.

Jako jeden z projevů legální důkazní teorie v platné úpravě procesního dokazování lze označit ustanovení § 134 OSŘ, které se týká důkazní síly veřejných listin.

S legální důkazní teorií se však lze setkat také v rámci jiného druhu řízení než je řízení nalézací. Příkladem může být ustanovení § 68 zák. č. 120/2001 Sb, o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekučního řádu), ve znění pozdějších předpisů, které stanovuje, že exekutor o návrhu na vyškrtnutí věci ze soupisu rozhodne „*na základě znaleckých posudků, zpráv a vyjádření orgánů, fyzických a právnických osob, notářských nebo exekutorských zápisů a jiných listin, předložených navrhovatelem společně s návrhem.*“ Důvodem takovéto úpravy je, aby rozhodování bylo rychlé, aby byly dodrženy procesní lhůty, aby mohlo být v jednoduchých případech rozhodnuto již v rámci exekuce bez nutnosti zapojení soudu a zároveň, aby v případě nutnosti

provedení složitějšího dokazování, bylo toto provedeno až v řízení o vylučovací žalobě před soudem.

Zásada jednotnosti řízení a zásada koncentrace řízení

Zásada jednotnosti řízení a zásada koncentrace řízení se vztahují k průběhu řízení před soudem z hlediska organizace jeho postupu a mohou tak ovlivnit i samotné procesní dokazování a tím i soudem zjištěný skutkový stav. Tyto zásady stanovují v jaké procesní fázi mohou být učiněny určité procesní úkony.

Obě uvedené zásady, které stojí proti sobě v opozici, mají své výhody, ale zároveň i svá negativa. Platná právní úprava civilního procesního práva vychází ze zásady jednotnosti řízení, nicméně z praktických důvodů, aby se předešlo negativním projevům této zásady, je doplněna o prvky koncentrace řízení. Nicméně ani tyto významné prvky koncentrace řízení neznamenaají, že by snad české civilní procesní právo nebylo ovládáno zásadou jednotnosti řízení³¹.

Zásada jednotnosti řízení

Zásada jednotnosti řízení říká, že celé soudní řízení tvoří jeden celek od zahájení řízení až do pravomocného rozhodnutí. Zákon neomezuje účastníky v možnosti provádět procesní úkony kdykoli během řízení. Uvádět nová tvrzení, nové návrhy či nové důkazy tak lze v kterékoli fázi řízení a to i včetně řízení odvolacího. Postup soudu v řízení není striktně stanoven, ale je v zásadě určován soudem tak, aby odpovídal logickému postupu ve věci.

Tato zásada na jedné straně umožňuje účastníkům v široké míře využít svá procesní práva, hájit své zájmy a reagovat pružně na vývoj řízení a případně doplňovat nové skutečnosti a nové důkazy tak, aby proces poznání zjišťovaných skutečností mohl být co nejobjektivnější a vedl ke skutečně pravdivému poznání.

³¹ Viz také WINTEROVÁ, A.: *Koncentrace civilního soudního řízení*, Bulletin advokacie 4/2001.

Na druhé straně však je rovněž dána do rukou účastníků i možnost probíhající řízení cíleně protahovat v důsledku předkládání zásadních a důležitých tvrzení až v pozdější fázi procesu. Soud je pak nucen zabývat se jednotlivými podáními, tak jak jsou mu předkládány a nemá možnost průběh řízení příliš regulovat. Účastníci nejsou motivováni k tomu, aby se o řízení starali se vší pečlivostí již od zahájení, ale mohou vyčkávat až dokud nebude zřejmé, jak se řízení pro ně vyvíjí.

Takové situace jsou ovšem nežádoucí neboť by docházelo k nadměrnému přetěžování již tak dost vytížených soudů, k průtahům v řízení a tím i omezení možnosti dovolat se v přiměřeném čase soudní ochrany práv, což je jeden důležitých atributů právního státu.

Zásada koncentrace řízení

Zásada koncentrace řízení (někdy též označovaná jako zásada legálního pořádku) znamená, že řízení je rozčleněno do určitých fází a určité procesní úkony lze uskutečnit pouze ve fázi řízení, které je pro ně určeno. Není-li daný procesní úkon v příslušné fázi řízení učiněn, není možné ho již uplatnit v některé z následujících fází. Jednotlivé fáze řízení mohou být ohraničeny určitými okamžiky, které v řízení nastávají (např. do konce prvního jednání) nebo mohou být určeny lhůtami. Jestliže jednotlivé fáze řízení stanovuje zákon, mluvíme o koncentraci zákonné, pokud jednotlivé fáze řízení stanovuje soud, mluvíme o koncentraci soudcovské.

Žádnou z výše uvedených zásad nelze v českém civilním procesním právu označit jako hlavní, vůdčí, která stojí nad ostatními. Zásady, které se v české právní úpravě vyskytují, mají vzájemně tvořit systém usnadňující a zabezpečující spravedlivou ochranu subjektivních práv a chráněných zájmů.

3 Vybrané otázky procesního dokazování

Důkazní prostředky

V občanském soudním řádu se důkazními prostředky věnují ustanovení § 125 až § 131. Přitom hlavní a klíčové vymezení důkazního prostředku je obsaženo v ustanovení § 125 OSŘ, který stanovuje, že za důkaz mohou sloužit všechny prostředky, jimiž lze zjistit stav věci. Jak již bylo dříve uvedeno, zákonodárce používá pojmy důkaz a důkazní prostředek zaměnitelně. Následně pak v demonstrativním výčtu uvádí ty, které jsou v praxi nejčastější – tedy výslech svědků, znalecký posudek, zprávy a vyjádření orgánů, fyzických a právnických osob, notářské nebo exekutorské zápisy a jiné listiny, ohledání a výslech účastníků. Kromě těchto důkazních prostředků, kterým jsou věnovány následující ustanovení zákona, pak připadají v úvahu i další důkazní prostředky jako například video, fotografie, záznam zvuku či záznamy dat na nosičích informací ap. Rovněž mohou být jako důkaz nabídnuty i důkazní prostředky známé z jiných právních řádů jako například písemné prohlášení svědka.

Vzhledem k rozsáhlosti tématu jednotlivých důkazních prostředků, které by přesahovalo rozsah této práce, bude v rámci této práce věnována větší pozornost pouze úpravě odborných vyjádření a znaleckých posudků, které v nedávná době prošla významnou novelizací. Ostatním důkazním prostředkům vymezeným v OSŘ bude věnována pozornost pouze rámcová.

Výslech svědka

Výslech svědka, který je upraven v ustanovení § 126 OSŘ, je v praxi jedním z nejčastěji využívaných důkazních prostředků. Svědkem může být každá fyzická osoba, která není účastníkem řízení. Kromě toho jím nemůže být ani soudce (rozuměno ten, který danou věc rozhoduje) ani další v úvahu připadající subjekty řízení. Dále pak v případě, že se bude jednat o fyzickou osobu, která má vypovídat o okolnostech, týkajících se právnické osoby a nastalých v době, kdy byla jejím statutárním orgánem

nebo členem tohoto orgánu, neboť to přímo vylučuje ustanovení § 126a OSŘ, které stanovuje, že výslech této osoby se provede dle ustanovení § 131 odst. 2 věty druhé a ustanovení § 131 odst. 3 OSŘ.

Výslech svědka je nezastupitelným důkazním prostředkem, protože podstata svědecké výpovědi spočívá v tom, že svědek určitou skutečnost vnímal svými smysly a v tomto ohledu ho nemůže nahradit někdo, kdo danou skutečnost nevnímal. Zákon ukládá každému se na předvolání dostavit k soudu a vypovídat jako svědek. Svědek musí vypovědět pravdu a nic nezamlčovat. Svědek může odepřít výpověď, pokud by při ní způsobil sobě nebo osobám blízkým nebezpečí trestního stíhání. O tom, zda jsou splněny důvody pro odepření výpovědi, bude rozhodovat soud poté, co mu tyto důvody budou ze strany svědka sděleny.

Jak již bylo řečeno pro podání svědecké výpovědi je podstatná schopnost svědka vnímat určité skutečnosti a následně o tom vypovídat před soudem. Proto budou tyto schopnosti vždy rozhodující a ostatní faktory, jako například věk, osobní zainteresovanost, vztah k účastníkům či způsobilost k právním úkonům, budou z hlediska způsobilosti být svědkem nerozhodné. Svědkem by mohla být i osoba, která je schopná vnímané skutečnosti rovněž i hodnotit po odborné stránce díky svým odborným znalostem (např. znalec), takový svědek bývá označován jako „znalecký svědek“. Pokud však bude v téže věci potřeba i ustanovit znalce, ustanoví soud jiného znalce z oboru, neboť svědecká výpověď je nenahraditelná, zatímco v případě znaleckého posudku se jedná o důkazní prostředek, který může vypracovat i jiná osoba.

Na začátku výslechu soud nejprve zjistí totožnost svědka a ověří okolností, které mohou mít vliv na věrohodnost svědka (vztah k věci, vztah k účastníkům, okolnosti za nichž danou skutečnost vnímal, jeho rozumová a duševní vyspělost ap.) a svědka poučí o významu svědecké výpovědi, o jeho právech a povinnostech, jakož i o trestních následcích křivé výpovědi.

Následně bude svědek soudem vyzván, aby souvisle sám uvedl vše, co ví o předmětu výslechu. Poté, co svědek svou samostatnou výpověď dokončí, mu mohou být kladeny doplňující otázky a to nejprve ze strany soudce, posléze pak i ze strany ostatních členů senátu, účastníků řízení, jejich zástupců či případně znalce. Cílem tohoto postupu je získání pokud možno co nejvěrnějšího obrazu o zjišťovaných skutečnostech tak, jak je svědek vnímal. Ne vždy totiž svědek musí správně pochopit,

co je předmětem řízení a co je pro věc důležité a co naopak nikoli. Otázky položené znalcem nebo účastníkem řízení, které by s předmětem výsledku nesouvisely soud nepřipustí. Stejně tak soud nepřipustí otázky, které by naznačovaly odpověď (tzv. otázky sugestivní) a nebo otázky, které jsou zejména předstíráním neprokázaných nebo nepravdivých skutečností klamavé (tzv. otázky kapciózní). Nutno dodat, že takové otázky nesmí být kladeny ani ze strany soudu, neboť by tak mohlo dojít ke zkreslení a (částečnému) znehodnocení svědecké výpovědi.

Na straně soudu potom je, aby zajistil co nejuvěrnější podobu soudního protokolu o výsledku svědka. Dle ustanovení § 40 OSŘ má o takovém výsledku být pořízen záznam zvukový nebo zvukově-obrazový a tento pak má být nadále součástí spisu. Klíčovou otázkou pak zůstává, jakým způsobem se zvukový záznam pořizuje, neboť se lze setkat s tím, že podstatný obsah výpovědi svědka diktuje soud. Přitom je důležité, aby svědek mohl případně odstranit nepřesné zachycení své výpovědi či aby i účastníci měli možnost vyjádřit se k tomu, zda je výpověď svědka zachycena věrohodně.

Pro soud je potom velice významné, aby zároveň posuzoval i skutečnosti, které mohou ovlivnit hodnocení výpovědi svědka – zejména to, zda svědek vypovídá klidně či zda je rozrušen, zda si zjišťovanou skutečnost vybavuje zcela jasně a nebo zda již (s ohledem na časový odstup) je jeho odpověď nejistá a zastřená pochybností, zda si vybavuje podrobnosti nebo jen rámcové skutečnosti, zda vypovídá přesvědčivě nebo zda ve svých odpovědích kličkuje.

Povinnost vypovídat u soudu jako svědek může být ze strany soudu i vynucována. V úvahu připadá ukládání pořádkových pokut nebo i možnost předvedení. Svědek má při splnění své svědecké povinnosti, nárok na svědecké, které zahrnuje náhradu hotových výdajů a ušlý zisk.

Odborné vyjádření a znalecký posudek

Tyto důkazní prostředky jsou upraveny v ustanovení § 127 OSŘ a §127a OSŘ, které byly v nedávné době významně novelizovány³². Oba zmíněné důkazní prostředky

³² Zák. č. 218/2011 Sb., kterým se mění zákon o soudních poplatcích a další související předpisy, účinný od 1.9.2011

jsou využívány v případech, kdy rozhodnutí ve věci závisí na posouzení skutečností, k nimž je třeba odborných znalostí. I v případě, kdy soud sám má potřebné odborné znalosti, je vázán tím si odborné vyjádření či znalecký posudek vyžádat, aby tak účastníci řízení měli možnost vyjádřit se k provedenému důkazu a měli možnost ho zpochybnit.

Zatímco právní úprava ve znění před uvedenou novelou odborná vyjádření upravovala v ustanovení § 127 odst. 4 OSŘ tak, že je možné je využít místo znaleckého posudku, jestliže soud nemá pochybnosti o jejich správnosti. V praxi k tomu docházelo jen výjimečně, neboť účastníci mohli toto vyjádření rozporovat a soud zpravidla přistupoval k ustanovení znalce. Právní úprava ve znění po novele nově v ustanovení § 127 odst. 1 OSŘ ukládá soudu vyžádat si u orgánu veřejné moci odborné vyjádření, jestliže rozhodnutí závisí na posouzení skutečností, k nimž je potřeba odborných znalostí. Znalce pak soud ustanoví v případě, že pro složitost posuzované otázky není odborné vyjádření postačující nebo je-li pochybnost o správnosti podaného odborného vyjádření.

Nová právní úprava, která tak upřednostňuje odborné vyjádření (tam kde bude postačovat), přinesla, dle mého názoru některé nejasnosti, které bych tu rád nastínil.

Především je tu dána určitá preference odbornému vyjádření oproti znaleckému posudku, která by nemusela být problémem u nesporných řízení, kde ke zjištění skutkového stavu věci je vázán soud, který je povinen provést potřebné důkazy a lze mu tak určit postup, který má využít. Domnívám se však, že v případě sporných řízení není možné účastníkům upírat možnost navrhnout důkaz znaleckým posudkem, neboť je to především účastník, který nese břemeno důkazní a na něm záleží, jakými prostředky se ho chystá unést. A to zejména v situaci, kdy náklady na provedení důkazu nese ta strana, která důkaz navrhla či který je v jeho zájmu (blíže se otázkou nákladů důkazů věnuji v jedné z následujících kapitol). Volba znaleckého posudku ze strany účastníka řízení může mít i racionální základ, neboť může předpokládat, že odborné vyjádření bude v řízení následně zpochybněno (ať již účastníkem či protistranou) a stejně by bylo nutné nechat vypracovat znalecký posudek. Navržením znaleckého posudku může účastník přispět významně i ke zrychlení řízení (nebude vyžadováno odborné vyjádření, které orgánu veřejné moci jistě nějaký čas zabere a následně bude ještě pro posouzení stejných skutečností ustanovován znalec).

Je nutné ovšem dodat, že novelou vložené ustanovení § 127a umožňuje nově účastníkům řízení, aby soudu přímo předložili znalecký posudek, který bude mít všechny zákonem požadované náležitosti a bude obsahovat doložku znalce o tom, že si je vědom následků vědomě nepravdivého znaleckého posudku, a tento posudek bude soudem proveden stejně, jako by se jednalo o posudek vyžádaný soudem. V tomto ohledu tak byla překonána dosavadní judikatura a soudní praxe, která dosud na posudek vypracovaný znalcem na žádost účastníka mimo řízení pohlížela pouze jako na listinný důkaz.

Nová právní úprava stanovuje soudu, aby znalci, kterého účastník o posudek požádal, umožnil nahlédnout do spisu či se jinak seznámit s informacemi potřebnými k vypracování znaleckého posudku.

Tuto novou úpravu hodnotím jako krok správným směrem, který je v praxi jistě vítaný, neboť dosud do značné míry docházelo ke zpochybňování těchto znaleckých posudků, které měly v řízení povahu listinného důkazu, vznesením námitky pravosti a správnosti. Jak plyne z důvodové zprávy bylo cílem nové právní úpravy vyhnout se pro řízení tomuto zatěžujícímu a neekonomickému postupu. Do jaké míry se to podaří ukáže až praxe, neboť častá námitka správnosti vycházela z určitého předpokladu, že znalec vybraný účastníkem (protistranou) může být (byť nepatrným) způsobem ovlivněn tímto účastníkem a z tohoto důvodu tak znalecký posudek může vyznívat příznivěji či méně nepříznivě, než jak by vyzníval znalecký posudek zpracovaný nezávislým (myšleno soudem jmenovaným) znalcem. Lze tak v některých případech očekávat, že strany budou předkládat znalecké posudky, které se více či méně odlišují a k vyřešení celé situace bude muset soud znalce i tak ustanovit.

V souvislosti s preferencí odborných vyjádření vidím v nové úpravě i další nejasnosti zejména s ohledem na orgán veřejné moci, který bude povolán k tomu, aby odborné vyjádření podal. Umím si představit, že soud bude mít obtíže v některých případech najít vhodný orgán veřejné moci, který bude schopen odborné vyjádření poskytnout. Zároveň si lze představit situaci, kdy účastník bude mít pochybnosti k podanému odbornému vyjádření a bude potřeba celou věc ozřejmit. Orgán veřejné moci, resp. osoba, která za něj odborné vyjádření zpracovávala, nemá postavení znalce a tak za tímto účelem, nebude možné ji jako znalce vyslechnout. Zda i v takovém případě bude soud přistupovat k ustanovení znalce a nebo zda judikatura dovede, že je možné,

aby soud uložil orgánu veřejné moci, aby své odborné vyjádření dopracoval a přesněji mu vymezí okruh skutečností, ukáže až praxe.

S ohledem na ustanovení § 127 odst. 4 OSŘ, ukládající účastníkovi, popřípadě i někomu jinému, aby se dostavil ke znalci, předložil mu potřebné předměty, podal nutná vysvětlení, podrobil se lékařskému vyšetření nebo aby něco vykonal nebo snášel, jestliže je to k podání znaleckého posudku třeba, nutno dodat, že obdobná povinnost součinnosti ve vztahu k orgánu veřejné moci v zákoně chybí. Domnívám se, uvedený nedostatek by měl být de lege ferenda vyřešen tak, že povinnost součinnosti bude pro odborné vyjádření bude stanovena obdobně.

Předtím, než soud ustanoví znalce, je zpravidla účastníkům umožněno, aby se vyjádřili k osobě znalce (zejména z hlediska jeho možné podjatosti) či případně k navrhovanému posudku. Pokud soud v řízení ustanoví znalce určí mu znalecký úkol (a to případně i s otázkami, na které má odpovědět) a zpravidla znalci předloží podklady či potřebné poznatky nebo znalci jinak zabezpečí možnost se seznámit se skutečnostmi (např. uloží povinnost součinnosti účastníku řízení), které má s odbornými znalostmi posoudit. Znalec tak může potřebné informace získávat zprostředkovaně, i když potřebné skutečnosti může vnímat i přímo, a na rozdíl od svědka je zastupitelný. Podstata rozdílu tkví v tom, že znalec hodnotí to, s čím se v řízení seznámil a to na základě svých odborných znalostí a zkušeností.

Postavení znalce je upraveno ve zvláštním právním předpise³³. Znalci jsou jmenováni ministrem spravedlnosti či případně předsedy krajských soudů a po složení slibu jsou zapsáni do seznamu znalců, které jsou vedeny krajskými soudy a jsou veřejnosti přístupné. Ve výjimečných případech (např. není-li v daném oboru do seznamu žádný znalec zapsán, zapsaný znalec nemůže úkon provést) je možné, aby soud ustanovil znalcem osobu, která není zapsána v seznamu znalců, ale která má potřebné odborné předpoklady, s ustanovením souhlasí a složila slib.

Soud může v řízení ustanovit i více znalců, kteří mohou podat společný znalecký posudek.

³³ zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů

Primárně bude při provádění důkazu znaleckým posudkem znalec vyslechnut, ale zákon rovněž umožňuje, aby se soud v odůvodněných případech spokojil s písemným posudkem znalce. Při pochybnostech o správnosti posudku nebo v případě, kdy bude posudek nejasný či neúplný musí soud požádat znalce o vysvětlení a v případě, kdy to nepovede k výsledku, nechat posudek přezkoumat jiným znalcem.

Nově pak zákon v ustanovení § 127 odst. 3 stanovuje, že ve výjimečných, zvlášť obtížných případech, vyžadujících zvláštního vědeckého posouzení může být k podání posudku či jeho přezkoumání ustanoven státní orgán, vědecký ústav, vysoká škola nebo instituce specializující se na znaleckou činnost. Oproti původnímu znění je tak možnost přezkumu ze strany určitých subjektů podstatně omezena.

Znalecký posudek obsahuje tři části, a to nález, posudek a znaleckou doložku. V první části, nálezu, znalec uvádí, které skutečnosti jsou předmětem jeho znaleckého posudku a k jakým okolnostem přihlížel. V posudkové části znalec uvádí svá odborná hodnocení zjištěných skutečností a odpovídá na zadaný znalecký úkol a případně na otázky, které mu byly položeny. Znaleckou doložkou v závěru znalec uvádí, ve kterém seznamu znalců je zapsán, označí obor, v němž je oprávněn podávat znalecké posudky a uvede číslo položky znaleckého deníku.

Zprávy a vyjádření orgánů, fyzických a právnických osob

V ustanovení § 128 OSŘ je stanovena každému povinnost bezplatně na dotaz soudu sdělit skutečnosti, které mají význam pro řízení a rozhodnutí. V tomto případě se jedná o poskytnutí informací o rozhodných skutečnostech ze stran třetích osob (nevztahuje se na účastníky řízení). Jedná se o povinnost bezplatnou v tom smyslu, že za její poskytnutí nenáleží odměna, nicméně zde zůstává zachován stejný princip náhrady hotových výdajů jako u svědka. Možnost odmítnout sdělit potřebné skutečnosti je i v těchto případech a to za stejných podmínek, jako by to mohl učinit svědek dle ustanovení § 126 odst. 1 OSŘ.

Podstatou tohoto ustanovení je získání informací o skutečnostech, které má poskytovatel zprávy či vyjádření k dispozici a ke kterým účastníci zpravidla nemají přístup a které nelze nahradit skutečnostmi získanými z jiných důkazních prostředků.

Přestože tyto informace mohou být požadovány i po orgánech veřejné moci nebude se jednat o odborná vyjádření ve smyslu ustanovení § 127 odst. 1 OSŘ, neboť v těchto případech nepůjde o posouzení skutečností s odbornými znalostmi, ale o pouhé sdělení určitých skutečností.

S ohledem na výše uvedené pak vyplývá, že tyto vyjádření a zprávy soud hodnotí podle zásady volného hodnocení důkazů a není jimi vázán. Pokud jde o formu může se jednat o písemné vyjádření či zprávu, kterou soud provede jako listinný důkaz a nebo připadá v úvahu i výslech dožadované osoby obdobný jako výslech svědka.

Listiny

Listiny jsou pravděpodobně nejčastěji navrhovanými a předkládanými důkazními prostředky. Ačkoli se jedná o důkazní prostředek nepřímý je v praxi stranami často používán a to nejen v případech, kdy kogentní hmotněprávní norma stanovuje písemnou formu právního úkonu a tudíž je zpravidla i v držení stran. Možnost činit právní úkony v písemné formě, tj. zachycené na movitém podkladu, kterým je nejčastěji papír nebo obdobný materiál, je v praktickém životě hojně využíván a to i z toho důvodu, aby byl daný subjekt v případě potřeby schopen určité skutečnosti prokázat. Zákon neklade žádné požadavky ohledně jazyka v němž má být obsah listiny zachycen.

Úprava tohoto důkazního prostředku se nachází v ustanovení § 129 OSŘ a dále pak v ustanovení § 134 OSŘ, které definuje tzv. veřejné listiny. Veřejnými listinami jsou listiny vydané soudy České republiky nebo jinými státními orgány v mezích jejich pravomoci a takové listiny, které jsou zvláštními právními předpisy prohlášeny za veřejné (příkladem mohou být notářské zápisy dle ustanovení § 6 zák. č. 358/1992 Sb., notářského řádu, ve znění pozdějších předpisů, nebo exekutorské zápisy u nichž to stanovuje § 79 odst. 7 zák.č. 120/2001 Sb., exekučního řádu, ve znění pozdějších předpisů). Druhou kategorií listin jsou pak listiny soukromé, kterými je potřeba chápat všechny listiny, které nejsou veřejnými listinami.

U listin pak z hlediska dokazování je nutné posuzovat jejich pravost a pravdivost. Pravostí listiny se rozumí to, zda obsah listiny pochází od toho, kdo je na ní

uveden jako vystavitel. Pravdivostí (správností) listiny se pak rozumí to, zda obsah listiny skutečně pravdivě vypovídá o určitých skutečnostech.

U veřejných listin ustanovení § 134 OSŘ stanovuje domněnku pravosti veřejné listiny i domněnku pravdivosti listiny pokud není prokázán opak. Veřejné listiny jsou tak ze zákona nadány vyšší důkazní silou než soukromé listiny. Pokud soud shledá veřejnou listinu jako pravou nebude účastníku řízení stačit pouhé popírání správnosti listiny, ale důkazní břemeno o tom, že listina není pravdivá, bude ležet na něm. U soukromých listin naopak při vznesení námitky pravosti či správnosti leží důkazní břemeno na tom z účastníků, který se takové listiny dovolává. Že tomu tak však není vždy dovedla judikatura Nejvyššího soudu České republiky v souvislosti s tzv. kvitancí, tedy potvrzení věřitele o tom, že dluh byl splněn. Nejvyšší soud zde zcela správně dovedl, že je potřeba jinak hodnotit listinu, kterou vystavil věřitel o tom, že dluh byl dlužníkem splněn než jak by se hodnotila listina, kterou vystavil dlužník o tom, že dluh splnil. Vychází se zde přitom z úvahy, že v běžném životě nikdo nepotvrdí nepravdivé skutečnosti svědčící v jeho neprospěch. Jestliže tedy věřitel popře pravdivost kvitance, kterou sám vystavil, neznamená to, že dlužník má povinnost prokazovat její pravdivost³⁴.

V ustanovení § 129 odst. 2 OSŘ je upravena tzv. ediční povinnost, tedy povinnost předložit listinu potřebnou k důkazu, kterou může soud uložit tomu, kdo ji má u sebe. Zákon zde výslovně neupravuje možnost odmítnout listinu předložit, ale lze dovést, že bude obdobná jako v případě odmítnutí vypovídat, neboť právo odepřít výpověď, jestliže by tím způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobě blízké je základním právem, které je garantováno Listinou základních práv a svobod³⁵. V případě neodůvodněného neplnění ediční povinnosti pak připadá v úvahu i donucování prostřednictvím pořádkových pokut. Za splnění ediční povinnosti není nárok na odměnu, ale je zde nárok na náhradu hotových výdajů dle ustanovení § 139 odst. 3 OSŘ za stejných podmínek jako má svědek.

³⁴ srov. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 22 Cdo 2670/1998 ze dne 10.10.2000

³⁵ Usnesení předsednictva České národní rady ze dne 16.12.1992 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky č. 2/1993 Sb.

Při provádění důkazu listinou soud listinu nebo její část přečte či sdělí její obsah při jednání. Rovněž musí být účastníkům umožněno se s listinou seznámit tak, aby mohli případně listinu zpochybnit.

Ohledání

Ohledání je důkazním prostředkem při jehož provádění dochází k přímému vnímání ohledávané věci nebo jevu. Ohledání mohou být podrobeny věci movité i věci nemovité. Jestliže je možné věc dopravit k soudu, je ohledávána přímo při jednání. Měli být ohledána věc nemovitá nebo movitá věc, kterou není možné dopravit k soudu, provádí se ohledání přímo na místě, kde se věc nachází. K tomu účelu soud vždy též předvolá ty, kteří se předvolávají k jednání. Tím je zabezpečeno, že i účastníci mají možnost se posléze k danému důkazu vyjádřit.

Stejně jako v případě listin je i zde upravena ediční povinnost tomu, kdo má předmět u sebe. Stejným způsobem jako u listin lze tuto povinnost i vynucovat a za stejných podmínek lze i v tomto případě žádat náhradu hotových výdajů.

Způsob provedení ohledání určuje soud. Vždy se však o provedeném ohledání vyhotovuje protokol, který by měl být co nejpřesnější a může být doplněn i náčrtky, fotkami či obrazovým záznamem.

V případě, že by k ohledání bylo třeba odborných znalostí ustanoví soud znalce a ohledání provede znalec.

Ohledání nebývá až tak často využívaným důkazním prostředkem, neboť jej lze využít jen v některých případech, přesto však je jedním z nejvíce spolehlivých důkazních prostředků.

Výslech účastníků

Důkazní prostředek, kterým je výslech účastníka, je třeba nezaměňovat s jinými vyjádřeními účastníka. Účastník během řízení má povinnost tvrzení, kdy uvádí pro věc rozhodné skutečnosti, zároveň má povinnost odpovídat na výzvy soudu a samozřejmě má i právo vyjadřovat se k věci. Všechny tyto jeho projevy musí být zřetelně odlišeny

od výslechu účastníka a proto výslech účastníka také v soudní síni probíhá tak, že účastník předstupuje před soudce a vypovídá z místa svědka.

V nesporných řízeních dle ustanovení § 120 odst. 2 OSŘ a dále v řízeních o rozvod manželství nebo v řízeních o zrušení, neplatnost či neexistenci partnerství, může soud výslech účastníků nařídít bez omezení. Učiní tak zpravidla vždy, pokud to pro zjišťování skutkového stavu bude potřebné.

V ostatních řízeních je soud omezen v možnosti použít tento důkazní prostředek zněním ustanovení § 131 OSŘ. Tento důkazní prostředek lze využít pouze tehdy, není-li možné danou skutečnost prokázat jinak a pouze v případě, že účastník s výsledkem souhlasí. Odepře-li účastník vypovídat, pak ho nelze k výpovědi donucovat, ale zpravidla se tato okolnost projeví v důkazním deficitu této strany a může tak dojít k neunesení důkazního břemena z jeho strany.

Účastníci jsou povinni se k výslechu dostavit osobně. Z povahy věci je zřejmé, že k tomuto úkonu nemohou zmocnit zástupce či tento úkon nahradit úkonem jiným (například zasláním písemného vyjádření k věci). Tuto jejich povinnost lze opět vynucovat a to jak ukládáním pořádkových pokut, tak i případným předvedením.

Účastníci při svém výslechu mají vypovídat pravdu a nic nezamlčovat. O svých povinnostech musí být účastníci poučeni. Nicméně je potřeba dodat, že povinnost vypovídat pravdu a nic nezamlčovat není možné nijak sankcionovat. Účastník se nemůže dopustit křivé výpovědi ve smyslu trestně-právním. V ostatním probíhá výslech účastníka obdobně jako výslech svědka dle ustanovení § 126 odst. 3 OSŘ.

Tento důkazní prostředek bývá zpravidla vždy dostupný, ale jeho význam do značné míry snižují faktory promítající se do hodnocení tohoto důkazního prostředku. Při hodnocení proto hraje významnou roli to, že účastníci jsou s danou věcí přímo spojeni a lze proto předpokládat jejich podjatost. Soud proto musí pečlivě vážit zda účastník nesleduje jen svůj prospěch na úkor pravdivosti výpovědi a musí pečlivě vnímat všechny okolnosti (neverbální projevy, rychlost a způsob odpovědi na položené otázky ap.), které by mohly svědčit o věrohodnosti výpovědi.

Procesní povinnosti a břemena v procesním dokazování

Povinnost tvrzení

Přestože samotné tvrzení rozhodných skutečností nelze řadit do samotného dokazování, je nezbytné věnovat mu pozornost, neboť právě tvrzení rozhodných skutečností vytváří okruh skutečností, které bude třeba dokazovat. Z tvrzení účastníků soud vychází při určování toho, co bude předmětem dokazování.

Tato fáze může někdy předcházet samotnému navrhování důkazů, ale zpravidla splývá v jednu fázi s navrhováním důkazů. Účastníci z velké části hned na počátku řízení uvedou soudu rozhodné skutečnosti, žalobce tak učiní zpravidla již v žalobě, když uvádí důvody pro které žalobu podal, žalovaný pak zpravidla poté, co je mu doručena žaloba a výzva soudu, aby se k ní vyjádřil.

Rozhodujícími skutečnostmi se ve smyslu ustanovení § 79 odst. 1 věty druhé OSŘ rozumí údaje, které jsou zcela nutné k tomu, aby bylo jasné, o čem a na jakém podkladě má soud rozhodnout. Žalobce musí v žalobě uvést takové skutečnosti, kterými vylíčí skutek (skutkový děj), na jehož základě uplatňuje svůj nárok, a to v takovém rozsahu, který umožňuje jeho jednoznačnou individualizaci, tedy vymezit předmět řízení po skutkové stránce. Vylíčením rozhodujících skutečností v žalobě plní žalobce též svoji povinnost tvrzení, uloženou mu ustanovením § 101 odst. 1 písm. a) OSŘ. Otázku, do jaké míry musí být tvrzení žalobce o rozhodných skutečnostech v úplnosti obsaženo už v žalobě, již řešila judikatura a ztotožňují se s jejím závěrem, že neuvede-li žalobce v žalobě všechna potřebná tvrzení, významná podle hmotného práva, nejde o vadu žaloby, která by bránila pokračování v řízení, jestliže v ní vylíčil alespoň takové rozhodující skutečnosti, kterými byl vymezen předmět řízení po skutkové stránce; povinnost tvrzení může žalobce splnit i dodatečně (při přípravě jednání, popřípadě též při jednání před soudem prvního stupně)^{36,37}.

Povinnost účastníků tvrdit všechny pro rozhodnutí věci významné skutečnosti je stanovena přímo v ustanovení § 101 odst. 1 písm. a) OSŘ, avšak ne vždy ji účastníci

³⁶ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 30 Cdo 134/2008 ze dne 14.1.2010

³⁷ srovnej též Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 21 Cdo 370/2002 ze dne 15.10.2002

dokáží dostatečně dostát i přesto, že mají snahu tak učinit. Například povinnost uvést rozhodující skutečnosti žalobce nemůže plnit pouhým odkazem na svá tvrzení obsažená ve spise vedeném v jiné věci. Důkaz spisem vedeným v jiné věci může ovšem účastník řízení navrhnout, předtím je však povinen sám uvést skutečnosti, které mají být takovým důkazem prokázány³⁸.

Pokud jde o možnost tvrzení v žalobě nahradit odkazem v žalobě na jinou listinu, pak v této věci Nejvyšší soud České republiky formuloval závěr, podle kterého vylíčení rozhodujících skutečností může mít – zprostředkovaně - původ i v odkazu na listinu, kterou žalobce (coby důkazní materiál) připojí k žalobě a na kterou v textu žaloby výslovně odkáže^{39,40}. Nicméně k tomuto svému závěru v jiné věci později dodal, že vylíčení rozhodujících skutečností sice může mít zprostředkovaně původ i v odkazu na listinu, kterou žalobce (coby důkazní materiál) připojí k žalobě a na kterou v textu žaloby výslovně odkáže, avšak to je výjimkou ze zásady, že vylíčení rozhodujících skutečností má obsahovat samotná žaloba (§ 79 odst. 1 o. s. ř.), a jako výjimka by měl být aplikován restriktivně⁴¹. A dále pak Nejvyšší soud v tomto svém rozsudku uvádí, že kromě požadavku, aby z odkazu obsaženého v žalobě bylo patrné, že připojený listinný důkaz je listinou, která popisuje nárok po skutkové stránce, je uplatnění uvedeného závěru namísto jen tehdy, neobsahuje-li potřebné vylíčení rozhodujících skutečností sama žaloba. Je-li příslušná skutečnost v žalobě vylíčena, pak to, že listinný důkaz připojený k žalobě žalobní tvrzení nepodporuje, nezpůsobuje vadu žaloby, ale může být podkladem pro závěr, že žalobce tímto důkazem tvrzenou skutečnost neprokázal.

Uvedené závěry pokládám za správné, neboť umožňují účastníkovi splnit jeho povinnost tvrzení i odkazem, avšak na druhou stranu zde zůstává zachován požadavek, aby v daném konkrétním řízení bylo jednoznačně určité, co konkrétně je účastníkem tvrzeno.

Povinnost tvrzení je velice důležitou povinností obou účastníků řízení, kteří by ji neměli podceňovat, jak se někdy stává. Jestliže například žalobce v žalobě v dostatečné

³⁸ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 28 Cdo 2953/2009 ze dne 24.11.2009

³⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 3 Cdon 370/96 ze dne 15.5.1996

⁴⁰ obdobně v jiné věci též Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 29 Cdo 1089/2000 ze dne 30.1.2003

⁴¹ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 29 Odo 742/2006 ze dne 15.7.2008

míře tvrdí skutečnosti, ze kterých lze dovodit, jaký je předmět řízení, avšak svou povinnost tvrzení ve vztahu k dalším relevantním skutečnostem ani dodatečně nesplní, pak procesní sankcí za nesplnění povinnosti tvrzení není odmítnutí návrhu, ale neúspěch účastníka ve věci samé⁴². Současně pak splnění povinnosti tvrzení nespočívá v pouhém popírání uplatněného nároku; popírající účastník musí též uvést skutečnosti vyvracející či popírající tvrzení protistrany a nabídnout k nim důkazy⁴³. Sankcí za nesplnění této povinnosti je rovněž neúspěch ve sporu.

Přestože sankce za nesplnění povinnosti tvrzení v podobě neúspěchu ve sporu je striktní a citelně se dotýká zájmů stran a přestože si ji mnohdy účastníci uvědomují, není pro ně vždy jednoduché poznat, jaké pro rozhodnutí významné skutečnosti mají tvrdit. Okruh takových skutečností bývá určen hypotézou hmotněprávní normy, která na daný právní vztah dopadá. Ale ne vždy dokáží účastníci sporný právní vztah pod správnou právní normu podřadit. Soud není vázán jejich právním posouzením a je to především soud, který provádí právní posouzení rozhodované věci. Aby však byla zabezpečena spravedlivá ochrana práv a oprávněných zájmů účastníků, je soud povinen poskytovat účastníkům poučení o jejich procesních právech a povinnostech. Blíže k poučovací povinnosti soudu bude uvedeno v jedné z následujících kapitol.

Povinnost tvrzení je ve sporném řízení naplněním zásady projednací, která stanoví, že je zásadně věcí účastníků řízení tvrdit rozhodné skutečnosti. V žádném případě však nepřichází v úvahu, aby předložené listiny nahradily skutkové tvrzení účastníků řízení, zejména pak skutková tvrzení podstatná. Procesní aktivita a odpovědnost účastníků řízení by tím byla popřena a přenášena na soud, což by bylo v rozporu se základními zásadami občanského sporného řízení – zásadou dispoziční, projednací, rychlosti a hospodárnosti⁴⁴. Domnívám se, že uvedené závěry judikatury, jsou velice podstatné a účastníci řízení by je měli vždy mít na paměti, neboť právě splnění povinnosti tvrzení z jejich strany bývá někdy podceňováno.

Povinnost tvrzení je stanovena obecně v ustanovení § 101 odst. 1 OSŘ a vztahuje se tak i na účastníky nesporných řízení i když v těchto řízeních není s neplněním této povinnosti ze strany účastníků přímo spojována sankce v podobě

⁴² srov. Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 22 Cdo 5226/2007 ze dne 1.9.2009

⁴³ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 22 Cdo 4397/2007 ze dne 22.9.2009

⁴⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 28 Cdo 1396/2010 ze dne 26.5.2010

neúspěchu v řízení. V nesporných řízeních ovládaných zásadou vyšetřovací je na soudu, aby určil okruh rozhodných skutečností, které bude třeba dokázat. V praxi se však soud v některých případech bez této součinnosti ze strany účastníků neobejde. A pokud se o některých skutečnostech soud nedozví, nebude je ani prokazovat a při rozhodování se k nim nebude ani přihlížet.

Břemeno tvrzení

Pokládám za důležité zde zdůraznit, že ve sporném řízení, kde strany stojí proti sobě a mají opačný zájem na výsledku řízení, povinnost tvrzení zatěžuje každou ze sporných stran ve zcela jiném směru, neboť každá z nich musí v závislosti na hypotéze právní normy tvrdit skutečnosti a následně označit důkazy, na základě kterých bude moci soud rozhodnout v její prospěch⁴⁵.

Ve vztahu k povinnosti tvrzení pak právní teorie hovoří o břemenu tvrzení. Jako břemeno tvrzení je pak označována procesní odpovědnost účastníka řízení za to, že za řízení netvrdil všechny rozhodné skutečnosti významné pro rozhodnutí a že z tohoto důvodu muselo být rozhodnuto o věci samé v jeho neprospěch. Smyslem břemena tvrzení je umožnit soudu rozhodnout o věci samé i v takových případech, kdy určitá skutečnost, významná podle hmotného práva pro rozhodnutí věci, pro nečinnost účastníků či pro jejich nedostatečnou aktivitu nemohla být prokázána, neboť vůbec nebyla účastníky tvrzena⁴⁶.

Břemeno tvrzení je zakotveno v ustanovení § 120 odst. 3 věty druhé OSŘ a vychází se z toho, že k tomu, aby mohlo být něco prokázáno důkazem, musí to být nejdříve tvrzeno. Břemeno tvrzení je procesním institutem sporného řízení. V nesporném řízení již ze své povahy neexistuje.

⁴⁵ srov. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 28 Cdo 712/2008 ze dne 7.1.2009

⁴⁶ srov. Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 21 Cdo 3552/2008 ze dne 17.12.2009

Břemeno důkazní

Obdobně jako je ve spojitosti s povinností tvrzení ve sporném řízení konstruován procesní institut břemena tvrzení je rovněž s povinností důkazní (povinnost označit důkazy) ve sporném řízení konstruován procesní institut břemena důkazního. Břemeno důkazní je zakotveno v ustanovení § 120 odst. 3 věty druhé OSŘ a vychází z toho, že k tomu, aby mohlo být něco prokázáno důkazem, musí být nejdříve tento důkaz navržen a zároveň musí být takto navržený důkaz po jeho provedení způsobilý prokázat tvrzenou skutečnost.

Důkazním břemenem se rozumí procesní odpovědnost účastníka řízení za to, že za řízení nebyla prokázána jeho tvrzení a že z tohoto důvodu muselo být rozhodnuto o věci samé v jeho neprospěch. Smyslem důkazního břemena je umožnit soudu rozhodnout o věci samé i v takových případech, kdy určitá skutečnost, významná podle hmotného práva pro rozhodnutí o věci, nebyla nebo nemohla být prokázána a kdy tedy výsledky zhodnocení důkazů neumožňují soudu přijmout závěr ani o pravdivosti tvrzení této skutečnosti, ani o tom, že by tato skutečnost byla nepravdivá. Důkazní břemeno ohledně určitých skutečností leží na tom účastníku řízení, který z existence těchto skutečností vyvozuje pro sebe příznivé právní důsledky a jde o toho účastníka, který existenci těchto skutečností také tvrdí⁴⁷. Není rozhodné zda příčinou neunesení důkazního břemena je nečinnost účastníka řízení nebo objektivní nemožnost prokázat danými důkazy tvrzené skutečnosti.

Pokud jde o rozsah důkazního břemena, je jím třeba rozumět okruh skutečností, které konkrétně musí ten který účastník občanského soudního řízení prokázat, a tento je zásadně určen hmotněprávní normou (právním předpisem), která je na sporný vztah aplikována. Nositelem důkazního břemena je ten z účastníků, který je povinen stanovený okruh skutečností prokázat, a jehož při nesplnění této povinnosti stíhá nepříznivý následek v podobě neúspěchu ve sporu⁴⁸.

Institutu důkazního břemena je v odborné literatuře věnována větší pozornost a tento procesní institut je tak rozpracováván ve vícero teoretických koncepcích. Některé

⁴⁷ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 26 Cdo 3984/2008 ze dne 16.12.2010

⁴⁸ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 25 Cdo 1244/2008 ze dne 27.7.2010

z teoretických přístupů k institutu důkazního břemena zde alespoň ve stručnosti budou uvedeny, v podrobnostech je odkazováno na odbornou literaturu⁴⁹, která se tímto tématem hlouběji zabývá, neboť zabývat se zde teorií důkazního břemena komplexně by značně přesahovalo rozsah této práce.

Tak především se lze v teoriích věnovaných důkaznímu břemenu setkat s rozlišováním důkazního břemena na subjektivní a objektivní. Důkazní břemeno v objektivním smyslu určuje co všechno bude potřeba dokázat a to aniž to by bylo konkretizováno určitým sporem a jeho stranami. V této souvislosti je také označována jako souhrn obecných pravidel, které se ve skutečné břemeno přemění až ve chvíli, kdy dojde k soudnímu sporu⁵⁰. Důkazní břemeno v subjektivním smyslu pak již vyjadřuje, která ze stran a v jakém rozsahu nese důkazní povinnost.

Dalším z kritérií, které umožňuje lišit teorie důkazního břemena je to, na čem tyto teorie spočívají. V tomto ohledu lze rozlišovat teorie spočívající na analýze skutečností a teorie spočívající na analýze norem⁵¹.

Jinou z otázek diskutovaných v problematice důkazního břemena je otázka dělení důkazního břemena a s tím spojená otázka přenášení, resp. přesouvání důkazního břemena.

Mluví-li se v procesní teorii o dělení důkazního břemena, vychází se z toho, že obě strany sporu jsou zatíženy povinností důkazní a tudíž i určitým důkazním břemenem a v důsledku toho je důkazní břemeno mezi strany sporu „rozděleno“. Nicméně i v procesní nauce se objevují názory, podpořené rovněž i konstantní judikaturou Nejvyššího soudu České republiky, které vychází z toho, že důkazní břemeno dělit nelze, neboť k tomu, aby mohlo být důkazní břemeno vůbec děleno, by muselo tvořit jeden celek, což netvoří.

⁴⁹ Podrobněji k tématu důkazního břemena např.: MACUR, J. Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu 1. vydání, Masarykova univerzita v Brně, 1996; MACUR, J., *Důkazní břemeno v civilním soudním řízení*, Brno, 1995; ŠTAJGR, F., *Důkazní břemeno v civilním soudním sporu*, Praha, 1931; SVOBODA, K., *Dokazování*, ASPI – Wolters Kluver, Praha, 2009.

⁵⁰ SVOBODA, K., *Dokazování*, ASPI – Wolters Kluver, Praha, 2009, s.23-24.

⁵¹ Blíže viz WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní* 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha : Linde Praha, a.s., 2011, s. 252-254.

Ve sporném řízení, kde strany stojí proti sobě a mají opačný zájem na výsledku řízení, důkazní povinnost zatěžuje každou ze sporných stran ve zcela jiném směru. Je totiž vyloučeno, aby prokázání týchž skutečností mohlo přivodit ve sporném řízení rozhodnutí ve prospěch žalobce a zároveň i ve prospěch žalovaného. Proto důkazní povinnost, která zatěžuje žalobce, se týká jiných tvrzení než důkazní povinnost, která zatěžuje žalovaného. Splněním důkazní povinnosti jedním z účastníků se nic nemění na důkazní povinnosti druhého účastníka, neboť v závislosti na hypotéze právní normy každá ze sporných stran musí tvrdit skutečnosti a označit důkazy, na základě kterých bude moci soud rozhodnout v její prospěch (břemeno tvrzení a důkazní břemeno). Protože však strany mají různý zájem na výsledku řízení, mají také různou a zcela samostatnou povinnost tvrzení a důkazní povinnost a tedy odlišné a zcela samostatné z toho vyplývající břemeno tvrzení a důkazní břemeno⁵².

Obdobnou otázkou vyvstávající v procesní teorii je otázka přenesení či přesouvání důkazního břemena, která je opět řešena dvěma protichůdnými přístupy. První z nich vychází z toho, že sporné soudní řízení je interaktivní proces, při kterém účastníci řízení uvádějí svá tvrzení ohledně rozhodných skutečností a nabízejí k nim vhodné důkazy. Zároveň však reagují na tvrzení a důkazy protistrany a svá vlastní tvrzení a důkazy doplňují či vyvracejí ty, která nabídla protistrana. Tedy například pokud se věřitel bude domáhat splnění dluhu, je na něm, aby prokázal vznik splatné pohledávky vůči dlužníkovi. Pokud toto důkazní břemeno unese a bude prokázáno, že taková pohledávka skutečně vznikla, může se dlužník bránit tvrzením, že tato pohledávka již zanikla a důkazní břemeno ohledně skutečností, které měly za následek zánik dluhu, budou pak ležet na dlužníkovi. Obdobně tomu pak bude i například v případě uznání dluhu, kde je na základě ustanovení § 323 odst. 1 zák. č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů, založena vyvratitelná právní domněnka o existenci uznaného dluhu v době uznání. V rovině procesního práva pak dle ustanovení § 133 OSŘ platí, že skutečnost, pro kterou je v zákoně stanovena právní domněnka, jež připouští důkaz opaku, má soud za prokázanou, pokud v řízení nevyšel najevo opak. Ani pouhá, třeba i závažná pochybnost o tom, zda existuje skutečnost, které svědčí právní domněnka, tedy nestačí k tomu, aby tato skutečnost nebyla

⁵² Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 21 Cdo 1241/2003 ze dne 18.12.2003

považována za prokázanou. Skutečnost, které svědčí vyvratitelná právní domněnka, není předmětem procesního dokazování, a nebyla-li v řízení právní domněnka existence uznaného závazku vyvrácena, soud musí mít dle uvedeného ustanovení zákona skutečnost za prokázanou⁵³. V žádném případě však nelze za situace platného uznání závazku učinit závěr, že oprávněný věřitel neunesl ohledně skutečnosti, které svědčí vyvratitelná právní domněnka, důkazní břemeno⁵⁴. Důsledkem uznání dluhu je tedy „přesun“ důkazní povinnosti – důkazního břemena z věřitele na dlužníka, na němž pak je, aby prokázal, že závazek nevznikl, zanikl či byl převeden na jiného.

Druhý přístup pak vychází ze stejné argumentace jako v případě otázky dělení důkazního břemena, tedy že důkazní povinnost zatěžuje každou ze sporných stran ve zcela jiném směru. Důkazní povinnost žalobce je zcela jiná než důkazní povinnost žalovaného a tudíž i břemeno, které zatěžuje obě strany sporu je odlišné a zcela samostatné. Z toho, co bylo výše uvedeno o povaze povinnosti tvrzení, důkazní povinnosti, břemenu tvrzení a břemenu důkazním, pak nutno dovodit, že povinnost tvrzení, důkazní povinnost, břemeno tvrzení a důkazní břemeno nemohou „přecházet“ v řízení z jedné strany sporu na druhou⁵⁵.

Jsem toho názoru, že druhý z výše uvedených přístupů je z hlediska použité argumentace mnohem přesvědčivější. Jestliže strany sporu vzájemně reagují na svá tvrzení, vyvracejí tvrzení protistrany a k těmto tvrzením nabízejí či doplňují důkazy, pak v tomto nelze, dle mého názoru, spatřovat „přesouvání“ důkazního břemena mezi stranami, ale spíše plnění procesních povinností a nesení břemen, které jsou s danou stranou sporu spojena již od počátku.

Nutno však dodat, že ne vždy je stranám zcela zřejmé, co vše bude potřeba v daném řízení tvrdit a v jakém rozsahu je důkazní břemeno tíží. A také ne vždy tuto otázku správně vyřeší i prvoinstanční či odvolací soud, jak je patrné i z judikatury Nejvyššího soudu České republiky. Příkladem lze uvést případ, kdy soud odvolací a dovolací rozdílně posoudil, která ze stran neunesla důkazní břemeno. V daném případě odvolací soud uzavřel, že důkazní břemeno k prokázání vlastnictví, tedy i účinnosti

⁵³ srovnej s např. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 32 Cdo 633/2000 ze dne 21.2.2001 nebo Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 29 Odo 180/2003 ze dne 7.5.2003.

⁵⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 32 Odo 1160/2003 ze dne 26.8.2004

⁵⁵ viz cit. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 21 Cdo 1241/2003 ze dne 18.12.2003

smlouvy, bylo na žalobkyni, která toto břemeno neunesla. Naproti tomu dovolací soud zaujal stanovisko, že není-li důvod pochybovat o tom, že se určité věci před delší dobou (v nichž časový odstup od rozhodných skutečností podstatně překračuje i vydržecí lhůty nebo lhůty skartační) dály obvyklým či pravidelným způsobem, resp. (úředním) postupem, je pak důkazní břemeno o tom, že v daném případě tomu tak nebylo, na tom, kdo to tvrdí (tedy žalované)⁵⁶.

Fáze procesního dokazování

Jak již bylo řečeno, procesní dokazování zaujímá zpravidla největší část v řízení před soudem a především na jeho průběhu závisí rozhodnutí soudu. Samotný průběh procesního dokazování lze rozčlenit do několika fází.

Navrhování důkazů

S povinností tvrzení je zároveň spojena i povinnost důkazní, tedy povinnost navrhnout a označit důkazy, které mohou prokázat tvrzené skutečnosti rozhodné pro danou věc. Tato povinnost účastníkům řízení vyplývá z ustanovení § 101 odst. 1 písm. b) OSŘ a z ustanovení § 120 odst. 1 OSŘ.

Pokud jde o sporná řízení vychází občanský soudní řád ze zásady projednací, kdy zásadně platí, že navrhování důkazů je věcí účastníků řízení. Nicméně zásada projednací neplatí zcela bezvýhradně, neboť dle ustanovení § 120 odst. 3 OSŘ může soud provést jiné než účastníky navržené důkazy v případech, kdy jsou potřebné ke zjištění skutkového stavu a vyplývají-li z obsahu spisu. Zákon zde omezuje možnosti dokazování činěného z podnětu soudu tak, aby po důkazech nebylo ze strany soudu pátráno a to především z toho důvodu, aby byla zachována rovnost účastníků řízení před soudem, která by byla narušena pokud by soud svou vlastní iniciativou vnášel do sporu skutečnosti, jejichž podklad není ve výsledcích dosavadního řízení či v obsahu spisu.

⁵⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 22 Cdo 1400/2004 ze dne 3.2.2005

Oprávnění soudu provést účastníky nenavržené důkazy se uplatní především v souvislosti s právním posouzením věci tam, kde soud bude na skutkový základ aplikovat právní předpis kogentní (donucující) povahy. Jestliže má rozhodnutí soudu odpovídat hmotnému právu, pak soud musí mít možnost zjistit též skutečnosti rozhodné podle hmotného práva, aniž by účastníci k jejich prokázání navrhli všechny potřebné důkazy, jsou-li pro soud dosažitelné a vyplývají-li z obsahu spisu⁵⁷.

Potřeba provést účastníky nenavržený důkaz však může vyvstat například též v souvislosti s hodnocením důkazů⁵⁸. Ústavní soud v této věci potvrdil rozhodování obecných soudů, které dovodily, že soud může nařídit vypracování revizního znaleckého posudku i bez návrhu účastníka řízení, jestliže má pochybnosti o správnosti již vypracovaného znaleckého posudku, neboť dle ustanovení § 127 odst. 2 OSŘ je možno také dát znalecký posudek přezkoumat jinému znalci, ale přitom zákon nestanoví předpoklady pro nařízení vypracování revizního znaleckého posudku a ponechává je na úvaze soudu⁵⁹. V souvislosti s novelou OSŘ bude nyní nutné přihlídnout zejména k novému znění ustanovení § 127 odst. 3 OSŘ, která možnost přezkumu znaleckého posudku ze strany státního orgánu, vědeckého ústavu, vysoké školy či instituce specializované na znaleckou činnost omezuje.

U nesporných řízení vychází občanský soudní řád ze zásady vyšetřovací. V těchto řízeních je soud povinen provést i jiné důkazy potřebné ke zjištění skutkového stavu, než které byly účastníky navrženy. Ani v nesporném řízení nejde o povinnost soudu pátrat po důkazech, neboť vyšetřovací zásada sama o sobě nenahrazuje na prvním místě stojící důkazní aktivitu účastníka řízení. Povinnost soudu provést i jiné než účastníky navržené důkazy s sebou nese jen to, že případné nesplnění povinnosti tvrzení a povinnosti důkazní nemůže být účastníkovi na újmu z hlediska výsledku řízení o věci samé. Vyšetřovací zásada se tedy projevuje především v tom, že soud není omezen tím, co účastníci tvrdili a jaké důkazy navrhli⁶⁰. I judikatura Nejvyššího soudu České

⁵⁷ BUREŠ, J.; DRÁPAL, L.; KRČMÁŘ, Z. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. I. díl 7.vydání. Praha: C.H.Beck, 2006, s.570.

⁵⁸ Usnesení Ústavního soudu České republiky sp.zn. III. ÚS 1336/10 ze dne 3.6.2010

⁵⁹ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 22 Cdo 1290/2007 ze dne 17.6.2008

⁶⁰ BUREŠ, J.; DRÁPAL, L.; KRČMÁŘ, Z. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. I. díl 7.vydání. Praha: C.H.Beck, 2006, s.571-572.

republiky potvrzuje, že ustanovení § 120 odst. 2 OSŘ nelze vykládat tak, že by soud byl povinen po důkazech pátrat a provádět důkazy, jejichž potřeba (ale též objektivní možnost provedení) se ze spisu (z okolností vyšších najevo v průběhu řízení) ani nepodává⁶¹.

Zákon neurčuje, jakými důkazními prostředky má účastník řízení splnit svoji důkazní povinnost ve smyslu ustanovení § 120 OSŘ, tedy navrhopvat důkazy k prokázání svých tvrzení a rovněž neurčuje ani rozsah skutečností připuštěných jako důkaz. Z tohoto hlediska nestanoví žádná omezení a podává pouze příkladný výčet důkazních prostředků, které nejčastěji přicházejí v úvahu. Těmito důkazními prostředky o kterých se zákon přímo zmiňuje jsou výslech svědků, znalecký posudek, zprávy a vyjádření orgánů, fyzických a právnických osob, notářské a exekutorské zápisy a jiné listiny, ohledání a výslech účastníků. Protože zákon stanoví, že za důkaz mohou sloužit všechny prostředky, jimiž lze zjistit stav věci, nelze než souhlasit se závěrem, že není možné důkaz, který je z hlediska závažnosti pro posouzení věci významný, a který byl získán zákonným postupem, označit za nezpůsobilý důkazní prostředek a z tohoto důvodu k němu nepřihlížet a vyloučit jej předem z procesu hodnocení shromážděných důkazů⁶².

A naopak bude-li účastníkem řízení navržen k prokázání jeho tvrzení důkaz, který byl opatřen a nebo který by bylo nutno opatřit v rozporu s obecně závaznými právními předpisy a nebo pokud by při jeho pořízení nebo opatření došlo k porušení práv jiné fyzické nebo právnické osoby, nebude soud takový důkaz pro nepřípustnost vůbec provádět.

Navrhne-li účastník soudu, aby provedl určitý důkaz, může tento svůj procesní úkon odvolat jen za podmínek uvedených v ustanovení § 41a odst. 4 OSŘ, tj. dojde-li odvolání úkonu soudu nejpozději současně s návrhem na provedení důkazu, postupuje soud stejně, jako kdyby účastník takový návrh nikdy neučinil. Jestliže účastník za řízení před soudem prvního stupně navrhl provedení důkazu, i když soud prvního stupně důkaz, který byl potřebný ke zjištění skutkového stavu věci, neprovedl jen proto, že účastník později soudu sdělil, že na svém návrhu na provedení důkazu "netrvá", nebo mu dal jinak najevo svůj názor, že důkaz nemá být proveden, nepůjde o důkaz, který

⁶¹ např. Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 26 Cdo 1136/2008 ze dne 29.7.2008

⁶² Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 21 Cdo 2569/99 ze dne 14.9.2000

nebyl uplatněn před soudem prvního stupně ve smyslu ustanovení § 205a odst. 1 OSŘ⁶³. I tomto závěru, dle mého názoru, by měla být věnována patřičná pozornost, neboť účastník řízení nemůže předem vědět, jak soud bude provedené důkazy hodnotit. V případě, že tedy vychází z mylného předpokladu, že daná skutečnost byla prokázána a s ohledem na urychlení řízení (a případně s ohledem na náklady na důkaz, které by musel nést) se rozhodne na důkazu netrvat, nebylo by dle mého názoru spravedlivé, aby taková situace vyústila v jeho neúspěch v řízení.

Do kdy lze navrhopvat důkazy a poučovací povinnost soudu

Již bylo řečeno, že účastníci řízení mají povinnost tvrzení a povinnost důkazní, avšak tato jejich povinnost zároveň není časově neomezená. Z hlediska řízení je tak podstatnou rovněž i hranice určující, do kdy musí účastníci řízení této své povinnosti dostát. Jedním ze základních práv garantovaných Listinou základních práv a svobod je i právo domoci se ochrany svých práv a to bez zbytečných průtahů⁶⁴. Má-li být soudní ochrana zabezpečena v přiměřené době, je také nezbytné účastníky řízení motivovat k procesní aktivitě.

Hranice pro možnost splnit povinnost tvrzení a povinnost důkazní je pro sporná a pro nesporná (uvedená v ustanovení § 120 odst. 2 OSŘ) řízení rozdílná. Tento rozdíl vychází ze zásad, kterými se daný druh řízení řídí.

U nesporných řízení, kde je často sledován celospolečenský zájem na daném řízení, a která jsou ovládána zásadou vyšetřovací, je soud povinen provést i jiné důkazy potřebné ke zjištění skutkového stavu než byly účastníky navrhovány. V těchto řízeních je tedy nezbytná procesní aktivita směřující ke zjištění skutkového stavu věci, v případě nečinnosti účastníků, zajišťována soudem, který není vázán tvrzeními účastníků a jejich důkazními návrhy, a který je zároveň zodpovědný za navrhování důkazů potřebných k objasnění rozhodované věci. V případě nesporných řízení se uplatňuje zásada jednotnosti řízení a nové důkazy lze tak navrhopvat i v rámci odvolacího řízení, jak

⁶³ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 22 Cdo 3444/2008 ze dne 4.12.2008

⁶⁴ Usnesení předsednictva České národní rady ze dne 16.12.1992 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky č. 2/1993 Sb., článek 36 a článek 38

vyplývá z i ustanovení § 205a odst. 2. OSŘ, ustanovení § 211a OSŘ a ustanovení § 212a odst. 3 OSŘ.

Jinak tomu však bude u sporných řízení, která jsou ovládána zásadou projednací, která stanovuje, že soud projednává to, co mu účastníci k projednání předložili (tedy to, co bylo účastníky tvrzeno a bylo jimi navrhováno). U sporných řízení je vyloučeno, aby soud zasahoval do řízení tím, že by doplňoval tvrzení účastníků, navrhoval a prováděl důkazy, které nebyly navrženy účastníky a ani nevyplývají z obsahu spisu, neboť by tím docházelo k nepřijatelnému zásahu do zásady rovnosti stran. Zásada rovnosti stran je zakotvena v článku 96 odst. 1 Ústavy České republiky⁶⁵, rovněž pak také v článku 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod⁶⁶ a zároveň také v ustanovení § 18 OSŘ. Soud má tak na základě ustanovení § 120 odst. 3 OSŘ možnost provést jiné než účastníky navržené důkazy pouze v případech, kdy jsou potřebné ke zjištění skutkového stavu a pokud vyplývají z obsahu spisu. Jestliže je však procesní aktivita nezbytná ke zjištění skutkového stavu věci na straně účastníků řízení a zároveň je zde požadavek, aby řízení proběhlo v přiměřené době, je nutné omezit dobu, v níž mají účastníci řízení možnost uvádět svá tvrzení a navrhopvat důkazy. Jinými slovy stanovit mez do níž musí účastníci řízení splnit svou procesní povinnost tvrzení a povinnost důkazní. Proto se ve sporných řízeních uplatňuje zásada koncentrace řízení, která umožňuje účastníkům řízení tvrdit pro věc rozhodné skutečnosti a navrhopvat důkazy pouze v určité fázi řízení.

Dle ustanovení § 114a OSŘ má být soudní jednání připraveno tak, aby bylo možno věc rozhodnout zpravidla při jediném jednání. Za tím účelem je povinností soudu učinit potřebná opatření, mj. i vyzvat žalovaného, případně ostatní účastníky, aby se k věci písemně vyjádřili a předložili listinné důkazy.

Na základě ustanovení § 114b OSŘ pak má soud možnost v případech, kdy to vyžaduje povaha věci nebo okolnosti případu, nebo i tehdy, bylo-li o věci rozhodnuto platebním rozkazem, elektronickým platebním rozkazem nebo evropským platebním rozkazem, žalovanému usnesením uložit, aby se ve věci písemně vyjádřil a v případě, že nárok neuzná, aby vylíčil rozhodující skutečnosti, připojil listinné důkazy a označil důkazy k prokázání svých tvrzení. Lhůta určená v usnesení k vyjádření nesmí být kratší

⁶⁵ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

⁶⁶ Usnesení předsednictva České národní rady ze dne 16.12.1992 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky č. 2/1993 Sb.

než 30 dnů a jestliže se v této lhůtě žalovaný bez vážného důvodu nevyjádří a ani ve stanovené lhůtě nesdělí, jaký vážný důvod mu v tom brání, nastává zákonná fikce, že žalovaný nárok uznává a soud rozhodne rozsudkem pro uznání. Pokud žalovaný ani přes poučení o tomto následku ve lhůtě určené v usnesení dle § 114b OSŘ nezareaguje ztrácí tak možnost uvádět pro věc rozhodná tvrzení a navrhopat důkazy. Jestliže se však žalovaný před vydáním kvalifikované výzvy k vyjádření již ve věci vyjádří v podání, v němž vylíčí a zdůvodní námitky proti žalobě, nemůže soud vyzvat žalovaného ve smyslu ustanovení § 114b OSŘ a opětovně mu uložit, aby se ve věci vyjádřil a tuto povinnost podmiňovat splněním povinnosti označit důkazy a připojit listinné důkazy, kterých se dovolává⁶⁷.

Zajímavá je i otázka, týkající se dalších okolností za nichž fikce uznání nároku nenastane. Souhlasím se závěrem, že fikce uznání nároku nemůže nastat, jestliže žalovaný neoznačí ve svém vyjádření důkazy k prokázání svých tvrzení, popřípadě nepřipojí listinné důkazy, jichž se dovolává, ale který se včas a řádně vyjádřil o rozhodujících skutečnostech, z nichž vyplývá základ jeho obrany proti žalobě, tedy jestliže uvede přinejmenším takové skutečnosti, které (budou-li prokázány) mohou vést k tomu, že bude (může) mít ve sporu alespoň částečný úspěch⁶⁸. Vycházím z toho, že civilní proces je založen na zásadě materiální pravdy a pokud možno měl by směřovat především k pravdivému poznání.

Na druhou stranu pokládám za důležité, aby v případě, kdy jsou však splněny všechny zákonné podmínky fikce, že nárok, který je žalobou uplatňován, žalovaný uznává, byl soud povinen rozhodnout o nároku, který je předmětem sporu, podle této zákonné fikce uznání, a to bez ohledu na to, zda žalobní tvrzení jsou podložena důkazy, či zda dosavadní výsledky řízení prokazují oprávněnost nároku nebo zda se podle nich naopak požadavky žalobce jeví nedůvodnými⁶⁹.

Má-li se za řízení za to, že žalovaný nárok uplatněný proti němu žalobou uznal, soud rozhodne rozsudkem pro uznání, i když se žalovaný ještě před vydáním rozsudku pro uznání ve věci písemně vyjádří tak, že nárok žalobce zcela neuznává, a i když ve svém opožděném vyjádření vylíčí rozhodující skutečnosti, na nichž staví svoji procesní

⁶⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 23 Cdo 4558/2008 ze dne 26.2.2009

⁶⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 30 Cdo 4645/2009 ze dne 31.3.2011

⁶⁹ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 25 Cdo 3396/2008 ze dne 8.9.2010

obranu. Jestliže žalovaný podal vyjádření ve věci až po uplynutí lhůty určené v usnesení o výzvě k vyjádření, nenastane fikce uznání nároku uplatněného proti žalovanému v žalobě jen tehdy, jestliže žalovaný prokáže, že mu v podání vyjádření bránil vážný důvod, a současně, jestliže takový vážný důvod alespoň sdělil soudu ve lhůtě stanovené pro podání vyjádření nebo jestliže šlo o tak vážný důvod, který mu zabránil v tom, aby soudu byl jen sdělil, že u něj tento vážný důvod nastal⁷⁰. Je právně nevýznamné, jak brzy po marném uplynutí lhůty, se žalovaný k žalobě vyjádří.

V této souvislosti bych rád poukázal ještě na další dva závěry judikátů, které pokládám za správné a důležité tu uvést. První se týká toho, že chce-li žalovaný zabránit fikci uznání nároku musí se včas a odpovídajícím způsobem vyjádřit tak, že nárok zcela neuznává a musí, alespoň v základních obrysech, uvést pro věc rozhodující skutečnosti, na nichž staví svou obranu. Žalovaný se nemusí výslovně vyjádřit ke všem tvrzením v žalobě, není hodnocena ani kvalita nebo obšírnost jeho vyjádření, ale jeho vyjádření nemůže být obecné a vágní (např. pouhý nesouhlas s žalobou nelze považovat za odpovídající vyjádření)⁷¹. Druhý pak toho, že soud však zároveň nemůže provést takový výklad vyjádření účastníka řízení, který z něho jednoznačně nevyplývá. Pokud o obsahu vyjádření existují pochybnosti, je úkolem soudu, aby je odstranil, ať doplňujícím dotazem nebo jiným vhodným opatřením⁷².

Poměrně zajímavá je i otázka toho, jakou formu může mít usnesení podle ustanovení § 114b odst. 1 OSŘ, neboť k dosavadní praxi v níž bylo zpravidla vydáváno samostatné usnesení, Nejvyšší soud České republiky dovodil, že může být obsaženo i ve výroku platebního rozkazu⁷³.

Rovněž pokládám za důležité upozornit na rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě, který dovodil, že je-li žalovaný neznámého pobytu a k ochraně jeho procesních práv byl ustanoven opatrovník, nelze pro přípravu jednání využít postup podle § 114b odst. 1 OSŘ. A byla-li by výzva podle uvedeného ustanovení doručena opatrovníkovi, který na ni v určené lhůtě nereagoval, nenastává fikce uznání a proto

⁷⁰ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 32 Cdo 1951/2010 ze dne 22.12.2010

⁷¹ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 28 Cdo 604/2010 ze dne 7.4.2010

⁷² Nález Ústavního soudu České republiky sp.zn. IV. ÚS 544/05 ze dne 17.10.2006

⁷³ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 32 Cdo 363/2010 ze dne 25.3.2010

nelze vydat rozsudek pro uznání⁷⁴. Uvedený závěr pokládám za správný, protože již z povahy věci je zřejmé, že ustanovený opatrovník nemůže zpravidla uvést skutková tvrzení a případně dokládat důkazy k jejich doložení. Opačný závěr by byl pouze přepjatým formalismem, neboť ustanovený opatrovník by zpravidla nemohl chránit práva účastníka.

Jestliže soud na základě konkrétních okolností případu nařídí přípravné jednání dle ustanovení § 114c OSŘ, jsou účastníci řízení povinni splnit svou povinnost tvrzení a povinnost důkazní do skončení přípravného jednání či případně na žádost účastníka a z důležitých důvodů v dodatečné lhůtě, která nesmí být delší než 30 dní. Také v tomto případě soud účastníky poučuje o tom, že k tvrzením a důkazům označeným po skončení přípravného jednání, resp. určené dodatečné lhůty, může být přihlédnuto jen za podmínek uvedených v §118b odst.1 OSŘ.

Pokud nebyla ve věci provedena příprava jednání podle § 114c OSŘ, mohou účastníci uvést rozhodné skutečnosti o věci samé a označit důkazy k jejich prokázání jen do skončení prvního jednání, popřípadě do uplynutí lhůty, která jim byla poskytnuta k doplnění tvrzení o skutečnostech významných pro věc a k podání návrhů na provedení důkazů. K později uvedeným skutečnostem a navrženým důkazům smí soud přihlédnout pouze v případě, že jimi má být zpochybněna věrohodnost provedených důkazních prostředků, které nastaly po přípravném jednání nebo které účastník nemohl bez své viny včas uvést, či jedná-li se o skutečnosti nebo důkazy, které účastníci uvedli na základě výzvy soudu k doplnění rozhodných skutečností v potřebném rozsahu, kterou soud učiní poté co dospěje k závěru, že je věc možné po právní stránce posoudit jinak než podle účastníkovy právního názoru.

Dle ustanovení § 119a OSŘ je pak soud před skončením jednání povinen účastníky přítomné při jednání poučit, že všechny rozhodné skutečnosti musí být uvedeny a důkazy musí být označeny dříve, než ve věci vyhlásí rozhodnutí. K uvedenému bych rád poukázal na závěr Nejvyššího soudu České republiky, který dovedl, že soud je povinen před skončením jednání toto poučení poskytnout vždy též tehdy, zastupují-li účastníky řízení advokáti nebo jedná-li za ně osoby, které mají právnické vzdělání⁷⁵. Jsem sice toho názoru, že advokáti či právníci jsou si uvedeného

⁷⁴ Usnesení Krajského soudu v Ostravě sp.zn. 15 Co 306/2009 ze dne 27.7.2009

⁷⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 21 Cdo 4069/2009 ze dne 10.11.2010

velmi dobře vědomi a vzhledem k ustanovení § 118a odst. 4 OSŘ, kdy soud neposkytuje poučení též o jiných procesních právech, je-li účastník zastoupen advokátem, bych spíše toto poučení pokládal za nikoliv nezbytně nutné, nicméně bude-li poučení poskytováno i v těchto případech nemůže to být ke škodě věci.

Dalším z důležitých aspektů, který je v souvislosti s navrhováním důkazů potřeba zmínit, vyvstává v souvislosti s odvolacím řízením a je shrnut v následujícím závěru. Bude-li však v odvolacím řízení rozhodnutí soudu prvního stupně zrušeno a věc mu bude vrácena k dalšímu řízení, může účastník uvádět nové skutečnosti a navrhopat nové (další) důkazy, aniž by byl omezován tím, že v předchozím řízení před soudem prvního stupně této možnosti nevyužil⁷⁶.

K tomu, aby byla zabezpečena spravedlivá ochrana práv a oprávněných zájmů účastníků, je v ustanovení § 5 OSŘ soudu stanovena obecná povinnost poskytovat účastníkům poučení o jejich procesních právech a povinnostech. Tato obecná poučovací povinnost soudu je pak ještě speciálně upravena v ustanoveních § 114b, § 114c, § 118a, § 118b a § 119a OSŘ.

Soud je tak povinen dle ustanovení § 118a OSŘ vyzvat účastníka řízení, aby svá tvrzení doplnil, a poučit jej, o čem má tvrzení doplnit, jestliže se v průběhu jednání ukáže, že rozhodné skutečnosti nebyly účastníkem vylíčeny všechny či byly vylíčeny neúplně. V případě, že soud dospěje k závěru, že věc je možné posoudit po právní stránce jinak než podle účastníkovy názoru, vyzve účastníka, aby svá tvrzení ohledně rozhodných skutečností v potřebném rozsahu doplnil. Rovněž soud účastníka vyzve k navrhnutí důkazů potřebných k prokázání všech svých sporných tvrzení, pokud v průběhu jednání zjistí, že účastník potřebné důkazy zatím nenavrl. Ve všech případech pak soud účastníka poučí i o následcích nesplnění této výzvy.

Nicméně založit rozhodnutí na závěru, že účastník přítomný při jednání neunesl břemeno tvrzení či důkazní břemeno, může ostatně soud jen tehdy, jestliže takovému účastníku předtím bezvýsledně poskytl poučení podle ustanovení § 118a OSŘ⁷⁷. Nutno dodat, že podle ustanovení § 118a OSŘ se postupuje též v odvolacím řízení, při

⁷⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 21 Cdo 4419/2008 ze dne 11.8.2009

⁷⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 32 Cdo 2/2010 ze dne 27.1.2011, srovnej též Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 21 Cdo 1491/2002 ze dne 20.3.2003

zachování požadavků vyplývajících z principu neúplné apelace⁷⁸. Omezení vyplývající z principu neúplné apelace v odvolacím řízení nebude vůči účastníkovi řízení působit v případě, že soud prvního stupně nesplní povinnost poskytnout účastníkům přítomným při jednání poučení podle ustanovení § 119a OSŘ. S uvedenými závěry judikatury se plně ztotožňuji, neboť nedodržení procesního postupu ze strany soudu nemůže být na újmu účastníkům řízení.

Občanský soudní řád stojí na zásadě předvídatelnosti rozhodnutí, která ukládá soudu zpřístupnit účastníkům právní kvalifikaci skutku konkrétním poučením o důkazní povinnosti, jestliže průběh řízení nasvědčuje tomu, že účastníkovi právní názor je jiný než názor soudu⁷⁹. Řízení by bylo postiženo vadou, která by mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, jestliže by bylo vydáno tzv. překvapivé rozhodnutí. Za překvapivé (resp. nepředvídatelné) je považováno takové rozhodnutí, které nebylo možné na základě zjištěného skutkového stavu věci, postupu soudu a dosud přednesených tvrzení účastníkovi řízení předvídat.

Poučovací povinnost soudu podle ustanovení § 118a OSŘ je vybudována na objektivním principu, což znamená, že poskytnutí potřebného poučení není závislé na tom, zda se soud prvního stupně o potřebě poučení vůbec dozvěděl. A pokud by nebylo účastníkovi potřebné poučení poskytnuto, ačkoliv by se tak mělo z objektivního hlediska stát, došlo by k porušení ustanovení § 118a OSŘ a řízení před soudem prvního stupně by bylo z tohoto důvodu vždy postiženo vadou. Uvedené by platilo i tehdy, jestliže poznatky o tom by vyšly najevo až v odvolacím řízení nebo měla-li by absence takového poučení původ v jiném právním posouzení věci. V systému neúplné apelace odvolací soud k vadě spočívající v absenci poučení podle § 118a OSŘ nepřihlédne ve smyslu § 212a odst. 5 OSŘ jen tehdy, jestliže účastník na poučení podle § 118a OSŘ nereagoval poté, co mu je řádně poskytl přímo odvolací soud⁸⁰.

Poučení podle ustanovení § 118a OSŘ je poskytnutím informace, že ustanovení hmotného práva, které hodlá soud při posuzování věci užít, vyžaduje ke své aplikaci skutkové zjištění a odpovídající tvrzení účastníka a důkazní návrhy. Soud musí účastníkovi rámcově sdělit, jaké skutečnosti je třeba tvrdit a prokazovat. Soud musí

⁷⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 23 Cdo 5117/2009 ze dne 29.6.2010

⁷⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 30 Cdo 2750/2009 ze dne 19.10.2010

⁸⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 32 Cdo 3410/2009 ze dne 27.7.2011

projevit a rovněž zaprotokolovat svůj dotaz i poskytnuté poučení o následku chybějících tvrzení či důkazních návrhů⁸¹.

Postup podle ustanovení § 118a OSŘ tedy přichází v úvahu jen tehdy, jestliže účastníky uvedená tvrzení a navržené (případně i nenavržené, ale provedené) důkazy nepostačují k tomu, aby byl objasněn skutkový stav věci. Postačují-li však v řízení uskutečněná tvrzení a navržené (či nenavržené, ale provedené) důkazy pro objasnění skutkové stránky věci i při případném jiném právním názoru soudu, není třeba k poučení podle ustanovení § 118a odst. 2 OSŘ přistupovat⁸².

Poučovací povinnost podle ustanovení § 118a OSŘ soud plní při jednání, popřípadě při přípravném jednání. Při jiném úkonu soud poučení o povinnosti tvrzení a o povinnosti důkazní neposkytuje a je nepřípustné jednání odročit jen proto, aby mohlo být poskytnuto poučení účastníku, který se k jednání nedostavil a který z důležitého důvodu nepožádal o odročení jednání⁸³.

Soud poskytuje účastníkům poučení pouze o jejich procesních právech a povinnostech. Poučovat účastníky o hmotném právu, tedy též o tom, jakých hmotněprávních úkonů je třeba, aby byla jejich žaloba či jejich procesní obrana úspěšná, soud není povinen, a není ani oprávněn. Takovým poučením by porušil zásadu rovnosti účastníků řízení⁸⁴.

Myslím, že je důležité uvedené závěry judikatury nepomíjet, neboť významným způsobem rozpracovávají povinnost soudu poskytovat poučení a dosavadní praxe ukázala, že zákonné ustanovení nebylo vždy správně interpretováno a aplikováno.

Opatřování důkazů

Dříve než soud přistoupí k opatřování důkazů zhodnotí na základě dosavadních tvrzení účastníků o rozhodných skutečnostech, na základě dosud navržených důkazů a

⁸¹ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 30 Cdo 4240/2009 ze dne 27.9.2011

⁸² Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 26 Cdo 4677/2009 ze dne 12.10.2011, rovněž též Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 26 Cdo 1522/2010 ze dne 8.3.2011

⁸³ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 21 Cdo 4314/2008 ze dne 24.3.2010

⁸⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 23 Cdo 38482007 ze dne 10.12.2009

zároveň i příslušné hmotněprávní normy, které skutečnosti bude třeba prokázat a jaké důkazy jsou ke zjištění skutkového stavu vhodné. Následně soud dle ustanovení § 120 odst. 1, věty druhé OSŘ rozhodne, které z navrhovaných důkazů provede.

Rozhodování o důkazech, které budou provedeny

Ustanovení § 120 odst. 1 věty druhé, které říká, že soud rozhoduje, které z navrhovaných důkazů provede, je poměrně kusé a mnoho neříkající. Jeho výklad tak nutně dotváří judikatura soudů, které jsou každý den konfrontovány s navrhovanými důkazy a jejich přístup v rozhodování o důkazech, které budou provedeny by měl být jednotný. V následujícím textu proto předkládám několik závěrů judikátů, které považuji z hlediska daného tématu za podstatné a které by měly být, dle mého názoru, v praxi respektovány.

Především by soudy při rozhodování o tom, které důkazy budou při řízení provádět, měly přihlížet zejména k tomu, co provedením tohoto důkazu může být zjištěno. Účastníkem označený (navržený) důkaz soud neprovede pouze v případě, jestliže jeho prostřednictvím nelze prokázat pro věc rozhodnou skutečnost, například proto, že označený důkaz je zjevně nezpůsobilý prokázat tvrzenou skutečnost nebo že se týká skutečnosti, která je podle hmotného práva pro rozhodnutí o věci bezvýznamná⁸⁵.

Ze zásad řádného procesu automaticky nevyplývá povinnost soudu provést všechny důkazy, které účastník řízení navrhl. Pokud jde o formu jakou má rozhodnutí o provedení důkazů a jeho náležitostí dovedla judikatura následující. Soud musí nejen o vznesených návrzích (včetně návrhů důkazních) rozhodnout, ale také - pokud jim nevyhoví - ve svém rozhodnutí vyložit, z jakých důvodů navržené důkazy neprovedl⁸⁶. O tom, zda soud provede navržený důkaz, pak nemusí vydat zvláštní rozhodnutí⁸⁷. Návrh na provedení důkazu, jemuž soud nevyhoví musí zamítnout usnesením, a ve svém rozhodnutí o věci vyložit, z jakých důvodů navržené důkazy neprovedl⁸⁸.

⁸⁵ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 21 Cdo 2091/2007 ze dne 15.4.2008

⁸⁶ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 20 Cdo 1413/2009 ze dne 22.2.2011

⁸⁷ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 23 Cdo 2496/2011 ze dne 27.9.2011

⁸⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 30 Cdo 749/2005 ze dne 15.9.2005

Zamítnutí důkazních návrhů účastníků řízení bez věcně adekvátního odůvodnění, zatěžuje takový postup soudu nepřezkoumatelností, neboť vykazuje libovůli, a tak porušuje i čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod⁸⁹.

Dalším aspektem, kterého se při rozhodování o prováděných důkazech, judikatura dotýká je to, že kromě důkazů, které jsou pro věc nerozhodné a nemohou směřovat ke zjištění skutkového stavu věci, soud rovněž neprovede důkazy, které jsou zjevně nabízeny jen proto, aby byl účelově prodloužen spor⁹⁰.

Důvodem k tomu, aby soud odmítl provést navržený důkaz, nemůže být ani jeho nevěrohodnost. Neboť závěr o věrohodnosti důkazu je již součástí jeho hodnocení ve smyslu § 132 OSŘ, přičemž nelze hodnotit důkaz, který soud neprovedl⁹¹.

Soud může rovněž rozhodnout i o provedení důkazů, které nebyly účastníky navrhovány. V nesporných řízeních, která jsou ovládána zásadou projednací není v tomto rozhodování omezen. Ve sporných řízeních, ovládaných zásadou projednací, může soud doplnit dokazování i o jiné než účastníky navržené důkazy, avšak jen v případech, kdy jsou potřebné ke zjištění skutkového stavu a vyplývají-li z obsahu spisu dle § 120 odst. 3 věty první OSŘ. Při zamyšlení nad souslovím, že (důkaz) „vyplývá z obsahu spisu“, lze souhlasit se závěrem Nejvyššího soudu České republiky v tom, že zákon zde má na mysli situaci, kdy z obsahu spisu (z výsledků dosavadního řízení) vyplynula existence určitého - účastníky nenavrženého - důkazu, jehož provedení se jeví potřebným k řádnému (správnému a úplnému) objasnění skutkového základu sporu⁹². Přičemž zde má být zdůrazněno, že činnost soudu se nesmí vyznačovat pátráním po důkazech a že soud nemůže ze své iniciativy vnášet do řízení skutečnosti, pro které není podklad ve spisu.

⁸⁹ Nález Ústavního soudu České republiky sp.zn. I.ÚS 2610/11 ze dne 13.10.2011

⁹⁰ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 20 Cdo 460/2009 ze dne 19.1.2011

⁹¹ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 29 Cdo 2893/2000 ze dne 9.10.2002

⁹² Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 26 Cdo 4635/2010 ze dne 14.4.2011

K vlivu nákladů důkazu na rozhodnutí o provedení důkazu

Jednou ze zajímavých a diskutovaných otázek při rozhodování o provedení důkazu je vztah nákladnosti důkazu na toto rozhodnutí. Aktuálnost tohoto tématu přinesl zákon č. 7/2009 Sb., který novelizoval OSŘ a který podstatným způsobem změnil ustanovení §141 OSŘ upravující okolnosti za kterých je možné účastníku řízení uložit zálohu na náklady důkazu.

Dle znění ustanovení § 141 OSŘ před zmíněnou novelou měl soud pouze možnost uložit účastníku, u něhož nebyly splněny podmínky pro osvobození od soudních poplatků, aby složil zálohu na náklady důkazu. Soudy pak ve své praxi dovodily, že důvodem pro neprovedení důkazu nemůže být nákladnost prováděného dokazování, jak rozhodl například Krajský soud v Ústí nad Labem, když ve svém rozsudku uvedl, že i když je žalobce v řízení procesně pasivní (nemá další důkazní návrhy s ohledem na námítky žalovaného) a je-li zjevné, že rozhodnutí soudu bude záviset na posouzení skutečností, k nimž je třeba odborných znalostí, je v takovém případě povinností soudu vyžádat si zpracování znaleckého posudku postupem dle § 127 OSŘ. Samotná úvaha soudu, že náklady znaleckého posudku mohou případně přesáhnout částku, která je předmětem sporu, nemůže redukovat důkazní řízení (neprovádět další důkazy), zejména když soud má možnost (i povinnost) uložit účastníku, aby složil zálohu na náklady důkazu, který navrhl nebo který nařídil soud o skutečnostech jím uvedených nebo v jeho zájmu (srov. § 141 odst. 1 OSŘ)⁹³. A dále pak v souvislosti s nezaplacením zálohy na náklady důkazu je vhodné upozornit též i na závěr Nejvyššího soudu České republiky, který rozhodl tak, že nezaplatil-li účastník zálohu na náklady důkazu, k jejímuž složení byl usnesením soudu vyzván, není to samo o sobě důvodem k tomu, aby soud neprovedl důkaz, který je potřebný ke zjištění skutkového stavu věci. Ustanovení § 141 OSŘ soudu neumožňuje, aby jen z důvodu nezaplacení zálohy na náklady důkazu upustil od provedení důkazu, který nařídil a který je potřebný ke zjištění skutkového stavu věci⁹⁴.

⁹³ Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem sp.zn. 9 Co 164/2000 ze dne 28.3.2000, publikován v Právní rozhledy, 2000, 9, 412.

⁹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 21 Cdo 426/2002 ze dne 26.11.2002

Situace se však významně změnila právě přijetím zmíněné novely OSŘ. Nově tak v případě, kdy lze očekávat náklady důkazu, uloží soud účastníku, který důkaz navrhl nebo který soud nařídil o skutečnostech jím uvedených nebo v jeho zájmu, pokud není osvobozen od soudních poplatků, aby složil zálohu v předpokládané výši nákladů před provedením důkazu a to pod sankcí neprovedení důkazu navrhovaného účastníkem. Důvodová zpráva k novému znění ustanovení § 141 OSŘ uvádí, že se jedná o posílení zodpovědnosti účastníka, zejména sporného řízení za náklady vynakládané v souvislosti s řízením. Jde o to, aby minimum nákladů bylo tzv. zálohováno ze státních prostředků. Je na účastníku, aby, pokud má za to, že splňuje podmínky, požádal o osvobození, eventuelně částečné, od soudních poplatků. Pokud nedojde k osvobození nebo pokud je osvobozen jen částečně, je stanovena povinnost zálohu složit buď zcela nebo v poměru, ve kterém byl osvobozen, pod sankcí neprovedení důkazu v případě, že se jedná o důkaz navrhovaný účastníkem.

Není snad nutné ani příliš zdůrazňovat, že v případě některých důkazů (zejména se to bude týkat hlavně znaleckých posudků, které patří k nejnákladnějším důkazům) by mohla uložená povinnost citelně zasáhnout do ekonomické sféry účastníka řízení. S ohledem na právo na spravedlivý proces, které je ústavním principem a musí tak být zohledněno ve všech soudních řízeních, je nepřijatelné, aby pouze ekonomické důvody omezovaly přístup k soudu nebo byly důvodem neúspěchu v řízení (v důsledku neschopnosti nést náklady důkazů). Domnívám se, že s přihlédnutím k ustálené judikatuře Ústavního soudu České republiky, který opakovaně potvrdil, že soud není absolutně vázán doslovným zněním zákonného ustanovení, nýbrž se od něj smí a musí odchýlit v případě, kdy to vyžaduje ze závažných důvodů účel zákona, historie jeho vzniku, systematická souvislost nebo některý z principů, jenž mají svůj základ v ústavně konformním právním řádu jako významovém celku⁹⁵, je potřeba ustanovení § 138 odst. 1 OSŘ ve vztahu k ustanovení § 141 odst. 1 OSŘ vykládat ústavně konformním způsobem a v tomto ohledu souhlasím se závěrem Lavického, že soud „bude muset při rozhodování o osvobození od soudních poplatků poměřovat majetkové poměry účastníka nejen s výší soudního poplatku, ale především s výší záloh na náklady

⁹⁵ Např. Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. Pl. ÚS 21/96 ze dne 4.2.1997

dokazování⁹⁶ a že „povinnost složit zálohu na náklady důkazu může být ukládána pouze těm účastníkům, kteří skutečně budou moci náklady dokazování zálohovat.“

V kontextu výše uvedeného nezbyvá než se zamyslet nad důsledky nesložení zálohy ve vztahu k provedení či neprovedení důkazu. V případě, že bude povinnost složit zálohu na důkaz uložena účastníku, který nebyl osvobozen od soudních poplatků a který důkaz navrhl, soud takový důkaz neprovede. V případě, že se bude jednat o důkaz, který soud nařídil o skutečnostech účastníkem uvedených nebo v jeho zájmu, soud takový důkaz provede, neboť sankce neprovedení takového důkazu není v zákoně uvedena. Dalším okruh případů, kde nesložení zálohy na důkaz nebude znamenat neprovedení důkazu, budou případy, kdy odpovědnost za zjištění skutkového stavu věci leží na soudu, tedy v nesporných řízeních (§ 120 odst. 2 OSŘ), neboť soud v těchto případech nemůže být omezen neplněním ze strany účastníka.

K přípustnosti důkazu

Jedním z dalších hledisek, které musí soud při svém rozhodování zvážit je i to, zda je provedení důkazu přípustné. Navrhne-li účastník občanského soudního řízení k prokázání svých tvrzení důkaz, který byl pořízen, nebo účastníkem opatřen, v rozporu s obecně závaznými právními předpisy, a jehož pořízením nebo opatřením došlo k porušení práv jiné fyzické nebo právnické osoby, soud takový důkaz jako nepřípustný neprovede. Nepřípustným důkazem byl proto například označen záznam telefonického rozhovoru, který byl pořízen bez vědomí hovořících osob⁹⁷. Otázka přípustnosti důkazu záznamem rozhovoru fyzických osob není v judikatuře soudů nevýznamná a ojedinělá, protože v nejednom případě je záznam hovoru jediným nebo velice důležitým důkazem, který má účastník k dispozici a který si může z opatrnosti bez problémů pořídit. Nicméně v případě záznamů rozhovorů je zde potřeba uvažovat i ochranu osobnostních práv zúčastněných osob. Situaci, kdy soudy řešily danou otázku nejednotně, nakonec uzavřel Ústavní soud České republiky se závěrem, že je nepochybné, že každý má právo

⁹⁶ LAVICKÝ, P.: *Záloha na náklady dokazování v českém civilním procesu*, Právní fórum, 12/2009, s. 516.

⁹⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 21 Cdo 1009/98 ze dne 21.20.1998

zaznamenávat své vlastní telefonické hovory. Jestliže tedy účastník zaznamenal telefonní hovor, nijak tím nezasáhl do práv druhého účastníka na ochranu dopravovaných zpráv. V tomto směru souhlasí Ústavní soud s argumentací, že existuje obecná povědomost o tom, že telefonát může být technickou cestou druhým účastníkem zaznamenáván. Pokud pak volající přesto telefonát za těchto předpokladů uskutečňuje, lze dovozovat, že tím konkludentně souhlasí i s možným pořízením zvukového záznamu tohoto telefonátu. Jinak je však třeba posuzovat přípustnost provedení důkazu v občanském soudním řízení takovým záznamem telefonického hovoru - proti vůli jednoho z volajících. Záznam telefonického hovoru fyzických osob je záznam projevů osobní povahy hovořících osob a takový záznam může proto být použit (i jako důkaz v občanském soudním řízení) zásadně jen se svolením fyzické osoby, která byla účastníkem tohoto hovoru⁹⁸.

Otázkou přípustnosti záznamu hovoru osob se dále zabýval Nejvyšší soud České republiky i v dalším rozhodnutí se závěrem, že hovory fyzických osob, ke kterým dochází při výkonu povolání, při obchodní či veřejné činnosti, zpravidla nemají charakter projevů osobní povahy. Důkaz zvukovým záznamem takového hovoru proto není v občanském soudním řízení nepřijatelný⁹⁹. V dané věci se jednalo o záznam jednání společníků obchodní společnosti o problémech dané obchodní společnosti. Z uvedeného vyplývá, že judikatura připouští i provedení důkazu zvukovým záznamem hovoru pořízeného bez vědomí hovořící osoby a přípustnost takto navrženého důkazu je nutno posuzovat vždy s ohledem na individuální okolnosti daného případu¹⁰⁰. S uvedeným závěrem, ke kterému postupně dospěla judikatura, souhlasím, byť jsem toho názoru, že soudy někdy až mechanicky odmítají takové záznamy jako nepřijatelné. Domnívám se, že podrobnější právní úprava této otázky by přeci jen prospěla. Dle mého názoru, by bylo rovněž vhodné uvažovat i o možnostech rozšíření přípustnosti takových důkazů.

⁹⁸ Nález Ústavního soudu České republiky sp.zn. I. ÚS 191/05 ze dne 13.9.2006

⁹⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 30 Cdo 64/2004 ze dne 11.5.2005

¹⁰⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 22 Cdo 3717/2008 ze dne 23.6.2010

Obecně lze uzavřít s tím, že hranice nepřipustností důkazu začínají v civilním procesu většinou tam, kdy by mělo v souvislosti s provedením důkazu dojít k porušení ústavního práva fyzické osoby na její soukromí¹⁰¹.

Opatřování důkazů

Poté, co soud rozhodne o tom, které důkazy provede, přistoupí k jejich opatřování. Na povaze konkrétního důkazu potom bude záviset i způsob jeho opatřování. S výjimkou listinných důkazů, které již byly soudu předloženy účastníky řízení (zejména spolu s návrhem nebo s vyjádřením k věci), ostatní důkazy zpravidla opatřuje soud.

Soud tak například předvolává svědky dle ustanovení § 126 odst. 1 OSŘ, kteří mají povinnost se dostavit a vypovídat. Ze strany soudu se svědkovi dostává i příslušných poučení o jeho povinnostech a o důvodech, pro které lze výpověď odepřít. Povinnost dostavit se k výslechu má i předvolaný účastník, nicméně důkaz výslechem účastníka může soud dle ustanovení § 131 odst. 1 OSŘ nařídit mj. jen se souhlasem účastníka, který má být vyslechnut (což neplatí v řízeních dle § 120 odst. 2 a v řízení o rozvod manželství nebo v řízení o zrušení, neplatnost nebo neexistenci partnerství). Uvedenou povinnost dostavit se k výslechu může soud vynucovat i předvedením dle ustanovení § 52 OSŘ či uložením pořádkové pokuty dle ustanovení § 53 OSŘ.

V případě, že rozhodnutí bude záviset na posouzení skutečností, k nimž je třeba odborných znalostí, vyžádá si soud u orgánu veřejné moci odborné vyjádření či případně ustanoví znalce z příslušného oboru. Soud může znalce vyslechnout (příčemž znalec má stejnou povinnost dostavit se jako svědek), ale může i uložit vypracování písemného posudku. Rovněž soud může uložit účastníkovi či někomu jinému, aby se ke znalci dostavil, předložil mu potřebné předměty, podal mu vysvětlení, podrobil se lékařskému vyšetření či aby něco vykonal nebo snášel. I tuto povinnost lze vynucovat, jak dokládá mj. i nález Ústavního soudu České republiky, který rozhodl, že v řízení o určení otcovství podle § 54 odst. 1 a odst. 2 zák.č. 94/1963 Sb., zákona o rodině, ve

¹⁰¹ DAVID, L.; IŠTVÁNEK, F.; JAVŮRKOVÁ, N.; KASÍKOVÁ, M.; LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. I díl*, Praha, Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009, 576.

znění pozdějších předpisů, je soud oprávněn uložit žalovanému muži, aby se v souladu s § 127 odst. 3 OSŘ dostavil ke znalci a strpěl odběr vzorků DNA, a to za účelem určení, popř. vyloučení otcovství tohoto muže. Není v rozporu s ústavním pořádkem, vynucuje-li soud splnění této povinnosti na žalovaném muži, který se odmítá vyšetření podrobit, za pomoci pořádkových pokut či předvedení¹⁰².

Ustanovení § 128 OSŘ pak zavazuje každého, aby bezplatně na dotaz soudu sdělil skutečnosti, které mají význam pro řízení a rozhodnutí.

U listinných důkazů, které soudu nebyly předloženy účastníky, může soud povinnost předložit listinu uložit tomu, kdo ji má a nebo si ji soud opatří sám od jiného soudu, orgánu či právnické osoby.

Povinnost předložit věc může být uložena tomu, kdo potřebný předmět má, pokud soud rozhodl o provedení důkazu ohledáním věci.

Uvedené povinnosti mohou být ze strany soudu vynucovány i ukládáním pořádkových pokut, avšak soud musí dbát i ustanovení § 124 OSŘ, tedy šetřit povinnost zachovávat mlčenlivost. V těchto případech lze provést dokazování pouze tehdy, dojde-li ke zproštění povinnosti mlčenlivosti.

Provádění důkazů

Vzhledem k tomu, že by nemělo význam provádět důkazy, o nichž by bylo předem známo, že k nim nebude možné při hodnocení důkazů přihlédnout, musí soud u důkazů, k jejichž provedení se rozhodl přistoupit, dbát na to, aby tyto důkazy byly pořízeny a opatřeny v souladu s obecně závaznými právními předpisy. Při posuzování zákonnosti provádění důkazů je třeba brát v úvahu ustanovení Ústavy České republiky¹⁰³, podle něhož jsou soudy povolány především k tomu, aby zákonem stanoveným způsobem poskytovaly ochranu právům a dále pak ustanovení § 2 OSŘ, které rovněž soudům ukládá povinnost zaměřovat svou činnost k tomu, aby nedocházelo k porušování práv a právem chráněných zájmů fyzických a právnických osob a aby práv nebylo zneužíváno na úkor těchto osob. Z tohoto pak plyne i povinnost

¹⁰² Nález Ústavního soudu České republiky sp.zn. I. ÚS 987/07 ze dne 28.2.2008

¹⁰³ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, článek 90, věta první.

soudu postupovat tak, aby byla ochrana těchto práv zabezpečena a zároveň, aby soud svou činností tyto práva neporušoval a ani jejich porušování neumožňoval. Dle ustanovení § 3 OSŘ je občanské soudní řízení jednou ze záruk zákonnosti a slouží k jejímu upevnování a rozvíjení. Bylo by proto nepřipustné, pokud by při řízení docházelo k porušování nebo k využívání porušení chráněných práv osob.

Při samotném provádění důkazů se uplatňuje další z procesních zásad a to zásada přímosti, která znamená, že se soud při jednání dostává do přímého kontaktu s účastníky řízení i s důkazními prostředky. To soudu umožňuje získat bezprostřední představu o skutečnostech a okolnostech týkajících se rozhodované věci. Smyslem a účelem zásady přímosti je objektivita a nezávislost soudního rozhodování, jakož i zabezpečení práva účastníků řízení vyjádřit se k provedeným důkazům. Skutková zjištění (zjištění skutkového stavu) jsou v občanském soudním řízení výsledkem provedení důkazů a jejich hodnocení. Z uvedeného plyne a contrario závěr, že skutková zjištění může činit toliko ten soud, který důkaz provedl (s výjimkou dle § 122 odst. 2 OSŘ). Dodržení zásady přímosti je tudíž jedním z pojmových znaků důkazního řízení¹⁰⁴.

K nedodržení této zásady dochází i v rozhodovací praxi odvolacích soudů, kdy jsou známy případy, v nichž odvolací soudy tuto zásadu porušily. Příkladem může být případ, kdy odvolací soud v odůvodnění svého měnicího rozhodnutí formálně sledoval dikci ustanovení § 220 OSŘ - vyšel ze správně zjištěného skutkového stavu učiněného soudem prvního stupně, leč nesouhlasil s jeho závěry - a porušil tak svým postupem právě zásady plynoucí zejména z ustanovení § 213 OSŘ. Rozdílným způsobem totiž hodnotil nalézacím soudem provedené důkazy, aniž by je opakovaně provedl sám a získal tak přímý a bezprostřední dojem z nich¹⁰⁵. Obdobně tomu bude i v případě, kdy má-li odvolací soud pochybnosti o správnosti skutkových závěrů soudu prvního stupně, musí zopakovat důkazy, ze kterých soud prvního stupně vycházel, popřípadě provést k objasnění rozhodných skutečností další důkazy. Neučiní-li tak, nelze považovat jeho skutkové zjištění, odlišné od skutkového závěru soudu prvního stupně, za podložené, tj. respektující zásady dokazování v odvolacím řízení¹⁰⁶. Uvedená rozhodnutí soudů

¹⁰⁴ Nález Ústavního soudu České republiky sp.zn. IV. ÚS 57/04 ze dne 12.10.2004

¹⁰⁵ např. ve věci Nálezu Ústavního soudu České republiky sp.zn. I. ÚS 3725/10 ze dne 3.8.2011

¹⁰⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 21 Cdo 372/2003 ze dne 24.6.2003

ukazují, že tato problematika je stále aktuální, neboť ne vždy ze strany soudů dochází k dodržování základních principů soudního řízení.

Dalším případem nepřipustného postupu soudu je pokud odvolací soud provádí dokazování ke zjištění včasnosti podaného odvolání, ale k prováděnému dokazování nepředvolá účastníky nebo jejich právní zástupce¹⁰⁷. Soud musí při zjišťování skutečností rozhodných pro doručení soudní písemnosti postupovat v souladu se zákonem přiměřeně podle § 122 OSŘ a umožnit účastníkům být při provádění důkazu listinou, jejíž obsah je zaměřen ke zjištění rozhodných skutečností a vyjádřit se k její pravosti či správnosti¹⁰⁸.

Dokazování provádí soud při jednání a je-li to účelné (zejména z hlediska rychlosti a hospodárnosti řízení), může být o provedení důkazu dožádán jiný soud nebo předseda senátu může důkaz z pověření senátu provést mimo jednání dle ustanovení § 122 odst. 2 OSŘ. Účastníci mají právo být přítomni u takto prováděného dokazování a jeho výsledky je třeba vždy při jednání sdělit.

Obecně lze říci, že každý, kdo je účastníkem řízení před soudy ve své věci má právo takového řízení (jednání před soudy) se osobně účastnit, bez ohledu na to, že soudem prováděné důkazy se jeví (i bez přítomnosti účastníka u jednání) jako nezpochybnitelné či alespoň dostačující pro vynesení rozhodnutí. Přítomnost navrhovatele u jednání a možnost vyjadřovat se ke všem prováděným důkazům nemůže být nahrazena pouhým vyslechnutím navrhovatele u dožádaného soudu, a nemůže být nahrazena ani jen přítomností zvoleného právního zástupce při jednání odvolacího soudu, zejména v případě, kdy navrhovatel se výslovně dožadoval osobní účasti na jednání soudu¹⁰⁹.

Přestože provádění jednotlivých důkazních prostředků je upraveno v občanském soudním řádu a v ostatním již praxe soudů vytvořila určité postupy k provádění zákonem nevyjmenovaných důkazů, lze se v praxi soudů setkat i se zcela zjevně nevhodným způsobem provádění důkazů. Například důkaz listinou se při jednání provádí tak, že předseda senátu (samosoudce) listinu nebo její část přečte anebo sdělí obsah listiny. A v protokolu o jednání pak uvede, jakou listinou byl proveden důkaz a

¹⁰⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 22 Cdo 624/2002 ze dne 19.8.2002

¹⁰⁸ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 20 Cdo 2926/2006 ze dne 5.8.2008

¹⁰⁹ Nález Ústavního soudu České republiky sp.zn. III ÚS 238/2000 ze dne 30.11.2000

jakým způsobem byl důkaz proveden, tj. zda byla listina nebo její část přečtena nebo zda byl sdělen obsah listiny¹¹⁰. V této souvislosti bych rád poukázal ještě na jeden závěr Nejvyššího soudu České republiky, týkající se provádění důkazů a s nímž se ztotožňuji. A sice jestliže soud při jednání čte nebo sdělí obsah právního názoru vyjádřeného v soudním rozhodnutí o jiné věci, nepůjde o dokazování ve smyslu ustanovení § 122 a násl. OSŘ¹¹¹.

Rovněž je potřeba v souvislosti s prováděním dokazování uvést, že soud musí šetřit povinnost zachovávat mlčenlivost o utajovaných informacích chráněných zvláštním zákonem¹¹² nebo jinou zákonem stanovenou nebo státem uznanou povinnost mlčenlivosti. K osobám, kterým další právní předpisy, stanovují nebo uznávají povinnost mlčenlivosti pak patří soudci, advokáti, notáři, soudní exekutoři, znalci, tlumočníci, lékaři nebo třeba duchovní registrovaných církví a náboženských společností, kterým jsou přiznána zvláštní práva.

Provádění důkazů pouze určitými prostředky

V ustanovení § 125 OSŘ lze nalézt obecnou zásadu, dle které mohou za důkaz soužit všechny prostředky, jimiž lze zjistit stav věci. Nicméně i z této zásady existují výjimky, které by bylo možné rozdělit do tří skupin.

Do první skupiny lze řadit případy, kdy zákon přímo stanoví, kterým důkazním prostředkem je možno určitou skutečnost prokázat. Příkladem může být požadavek, aby k návrhu na směnečný (šekový) platební rozkaz předložil žalobce v prvopisu směnku nebo šek, o jejichž pravosti není důvodu pochybovat, a další listiny nutné k uplatnění práva. Takovou listinou může být například ujednání o vyplnění blanko směnky ap.

Do druhé skupiny pak lze řadit případy, kdy zákon přímo stanoví, které důkazní prostředky mají být použity, ale současně nevylučuje provedení dalších. Příkladem může být řízení o způsobilosti k právním úkonům, kde dle ustanovení § 187 odst. 3 OSŘ je soud povinen ke zdravotnímu stavu vyšetřovaného vždy vyslechnout znalce. Od

¹¹⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 30 Cdo 1880/2009 ze dne 24.6.2010

¹¹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 29 Odo 22/2002 ze dne 25.2.2004

¹¹² Zákon č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti

výslechu vyšetřovaného může soud upustit, nelze-li tento výslech provést vůbec nebo bez újmy pro zdravotní stav vyšetřovaného. Jiným příkladem může být řízení o osvojení, kde dle ustanovení § 182 odst. 1 soud osvojované dítě vyslechně, jen jestliže je k osvojení třeba jeho souhlasu. Ostatní účastníky musí soud vždy vyslechnout.

Třetí skupinu pak budou tvořit případy, kdy je v určité věci dávána přednost určitému důkaznímu prostředku a teprve v případě, kdy tento provést nejde nebo není postačující, je možno přistoupit k jinému důkaznímu prostředku. Příkladem může být odborné vyjádření a znalecký posudek, kde novelizované znění ustanovení § 127 OSŘ stanovuje soudu vyžádat si u orgánu veřejné moci odborné vyjádření, závisí-li rozhodnutí na posouzení skutečností, k nimž je třeba odborných znalostí. A teprve v případě, kdy tento nepostačuje nebo vyvstanou-li pochybnosti ohledně odborného vyjádření, ustanoví soud znalce. Z dalších případů se pak lze uvažovat zejména o řízení ve věcech, kde hmotné právo stanovuje povinnost písemné formy právního úkonu. Tyto právní úkony pak bude třeba v případě potřeby prokazovat pomocí listiny, která má všechny stanovené náležitosti. Jestliže je však listina ztracena či zničena bude třeba prokázat existenci a obsah této listiny.

Hodnocení důkazů

Z důkazů, které soud při řízení provedl, musí pak následně vyvodit závěry o rozhodných skutečnostech v dané věci tak, aby soud na podkladě těchto závěrů mohl věc rozhodnout. V českém civilním procesu je hodnocení důkazů ovládáno zásadou volného hodnocení důkazů, která je zakotvena v ustanovení § 132 OSŘ, které stanovuje, že soud hodnotí důkazy podle své úvahy, a to každý důkaz jednotlivě a všechny důkazy v jejich vzájemné souvislosti a přitom pečlivě přihlíží ke všemu, co vyšlo za řízení najevo, včetně toho, co uvedli účastníci.

Hodnocením důkazů se rozumí myšlenková činnost soudu, při které jsou provedené důkazy posuzovány z několika hledisek. Soud bude muset nejprve posoudit, jaký přínos má důkaz z hlediska jeho vypovídací hodnoty ve vztahu ke zjišťovaným skutečnostem, tedy zda bude v dané věci tento důkaz upotřebitelný. Jinými slovy soud bude hodnotit, jak důležitý (závažný) je daný důkaz pro rozhodnutí.

Druhým hlediskem, které bude muset soud posoudit je zákonnost důkazu a to v tom smyslu, že se bude nutně zabývat otázkou, zda byl daný důkaz získán (opatřen) a následně proveden způsobem, který má oporu v zákoně. Půjde tedy o to, aby důkaz byl proveden v souladu s procesními předpisy a zároveň, aby při jeho opatření nedošlo k nedovolenému zásahu do základních práv jiné osoby. Občanský soudní řád se o nepřijatelných důkazech (protiprávně opatřených nebo následně provedených) nezmiňuje. Jejich nepřijatelnost tak zcela správně dovozuje judikatura, která vychází z toho, že soudní rozhodování musí vycházet ze základních práv a hodnot právního řádu. Soud proto nesmí přihlížet k důkazům, které byly provedeny v rozporu s obecně závaznými právními předpisy. Je však nutné si uvědomit, že je poměrně snadné prohlásit určitý důkaz za nepřijatelný, nicméně o to obtížnější pak může být k jeho obsahu při hodnocení důkazů skutečně nepřihlížet. Zejména si to lze představit v případě, kdy provedený důkaz propojuje ostatní důkazy do souvislého řetězce a společně podávají obraz zjišťovaných skutečností, ke kterému by soud jinak nemusel nedospět. Jestliže se pak k pojíciému článku nesmí přihlížet, neboť jinak by se porušení obecně závazného právního předpisu nutně promítlo i do zjištěného skutkového stavu věci a tím i do rozhodnutí vydaného na jeho základě, čímž by soud řízení zatížil vadou, která by mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, dostává se soud do obtížné situace. Na jedné straně se nabízí možnost prostě pominout závěry z nepřijatelného důkazu a uzavřít věc s tím, že dokazované skutečnosti nebyly prokázány. Takový přístup mi však připadá značně formalistický a nepřijatelný, neboť posuzuje-li soud provedené důkazy s tím, že předem musí určitou skutečnost brát jako neprokázanou, ovlivňuje to jeho hodnocení i u všech ostatních důkazů. Na druhé straně se pak soudu nabízí možnost, k důkazu nepřihlížet, ale o to citlivěji hodnotit ostatní důkazy a posoudit, zda i mezi nimi lze nalézt vzájemné propojení a potřebnou souvislost. Tento přístup bude určitě klást větší nároky na myšlenkové postupy soudu, na dosavadních zkušenostech soudu a především na přesvědčivosti odůvodnění rozhodnutí. Domnívám se však, že pro tento druhý přístup lze nalézt i oporu v judikatuře Nejvyššího soudu České republiky. V daném případě se sice soudy nezabývaly nepřijatelným důkazem jako takovým, ale řešily situaci, zda lze dokázat existenci písemné smlouvy, která se nedochovala, i nepřímými důkazy. Opakovaně Nejvyšší soud České republiky dospěl k závěru, že existenci písemné smlouvy, která se

nedochovala, lze prokázat i nepřímými důkazy a že přitom je třeba přihlížet také například k chování účastníků po uzavření tvrzené smlouvy¹¹³. Tento závěr, že rozhodné skutečnosti, lze prokázat i nepřímo, lze dle mého názoru přenést i do nastíněné situace, neboť je nerozhodné zda se danou skutečnost nepodařilo prokázat přímo z toho důvodu, že se nedochovala písemná smlouva či z toho důvodu, že nemohla být prokázána z důvodu nepřipustnosti provedeného důkazu.

Třetím hlediskem při hodnocení důkazu pak bude posouzení důkazu s ohledem na hodnotu jeho pravdivosti, tedy toho zda závěry o rozhodných skutečnostech, které provedené důkazy osvědčují, odpovídají pravdě či zda je za pravdivé považovat nelze. Při posuzování důkazu z hlediska jeho pravdivosti se také uplatní právě zmíněná zásada volného hodnocení důkazů.

Vzhledem k výše uvedenému je zřejmé, že při posuzování závažnosti důkazu posuzuje soud význam důkazu z hlediska příslušné hmotněprávní normy a při posuzování přípustnosti důkazu je soud vázán zákonnou úpravou, a proto při tomto posuzování není dán prostor pro volnou úvahu soudu.

Hodnocení důkazů bude přímo ovlivněno i vnitřním přesvědčením soudce, logickým myšlenkovým postupem i jeho praxí a lidskými a odbornými zkušenostmi.

Musí se soud vypořádat opravdu se všemi navrhanými důkazy?

V praxi se lze setkat s i případy, kdy jsou účastníci řízení velice aktivní a soudu předkládají či navrhují z procesní opatrnosti mnoho důkazů a to mnohdy i k prokázání jediné skutečnosti¹¹⁴. Nabízí se tedy otázka, jak se má soud se všemi danými důkazy vypořádat? Dle dikce zákona hodnotí soud každý důkaz jednotlivě a všechny důkazy v jejich vzájemné souvislosti. Nicméně je nutné si uvědomit, že hodnocení důkazů se

¹¹³ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 26 Cdo 2966/2007 ze dne 19.3.2009, případně též Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 22 Cdo 1176/2001 ze dne 6.2.2003, Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 22 Cdo 2475/2003 ze dne 10.2.2004 či rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 22 Cdo 2174/2004 ze dne 19.7.2005

¹¹⁴ Setkal jsem se s případem, kdy účastník předložil celkem 26 různých listin, které měly všechny prokázat jen jednu jedinou skutečnost.

musí projevit i v odůvodnění rozhodnutí (s výjimkou vyplývající z ustanovení § 157 odst. 3 a odst. 4), neboť soud má povinnost vyložit, o které důkazy opřel svá skutková zjištění, jakými úvahami se při hodnocení důkazů řídil, proč neprovedl i další důkazy a jaký učinil závěr o skutkovém stavu. Obvykle nebývá problém v tom, že by soud nevyložil o které důkazy svá zjištění opřel a jaké z toho vyvodil závěry, ale lze se v praxi setkat s případy, kdy soud na základě určitých důkazů učiní skutková zjištění a dalšími důkazy se již nezabývá, ať již z toho důvodu, že je jako nepotřebné vůbec neprovedl nebo je sice provedl, ale ve svém hodnocení o nich mlčí.

S takovým postupem v rámci hodnocení důkazů nelze souhlasit a v tomto ohledu nezbývá než se ztotožnit s konstantní judikaturou Ústavního soudu České republiky, který již opakovaně zdůraznil, že zásada volného hodnocení důkazů neznamena, že by soud ve svém rozhodování měl na výběr, které z provedených důkazů vyhodnotí a které nikoli, nebo o které z provedených důkazů své skutkové závěry opře a které opomene. Rovněž pak, že je porušením práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 Listiny základních práv a svobod porušení řádného odůvodnění, když z odůvodnění rozhodnutí soudu vůbec nevyplývá, proč soud nepřihlédl k významné skutečnosti, přestože bylo povinností soudu provést důkazy ke zjištění skutkového stavu¹¹⁵. Otázkou tzv. opomenutých důkazů, tedy důkazů, kterými se soud řádně nezabýval, se Ústavní soud České republiky mnohokrát zabýval¹¹⁶ a konstantně zastává názor, že zakládají nepřezkoumatelnost (o nepřezkoumatelnost se jedná, pokud nebyly předestřeny myšlenkové konstrukce racionálně hodnotící navržené důkazy ve vztahu k jejich (ne)provedení, tj. bez věcně adekvátního odůvodnění, čímž je dotčena zásada právního státu zakazující libovůli) a tedy i protiústavnost vydaného rozhodnutí.

K této otázce je ovšem nezbytné dodat, že uvedené závěry jistě neznamenají, že by soudy byly povinny veškerým důkazním návrhům vyhovět. Ani z jejich strany není nutné reagovat podrobným a vyčerpávajícím způsobem na všechny návrhy účastníků řízení. Pokud jim však soudy nevyhoví, musí dostatečným způsobem vyložit, z jakých

¹¹⁵ Nález Ústavního soudu České republiky sp.zn. II ÚS 671/09 ze dne 30.6.2010

¹¹⁶ např. Nálezy Ústavního soudu sp.zn. III.ÚS 150/93 ze dne 3.11.1994, sp.zn. I. ÚS 113/02 ze dne 4.9.2002, sp.zn. IV. ÚS 563/03 ze dne 12.5.2004, sp.zn. I. ÚS 301/02 ze dne 1.8.2005, sp.zn. I. ÚS 3067/10 ze dne 2.3.2011, sp.zn. IV. ÚS 3309/07 ze dne 20.4.2011, sp.zn. I.ÚS 2771/10 ze dne 5.5.2011, sp.zn. II. ÚS 207/11 ze dne 16.6.2011, sp.zn. I. ÚS 2610/11 ze dne 13.10.2011 a mnohé další.

důvodů navržené důkazy nebyly provedeny, případně proč nebyly převzaty za základ skutkových zjištění soudu.

K rozdílnému hodnocení důkazů soudem prvoinstančním a soudem odvolacím

V souvislosti s hodnocením důkazů se nabízí i otázka, zda je možné, aby stejný důkaz byl soudy hodnocen odlišně, tj. s jinými skutkovými závěry z něho vyvozenými, případně za jakých okolností. Je nepochybné, že zásada volného hodnocení důkazů se vztahuje na soudy obou instancí a že soudy nejsou ve své volné úvaze nijak omezovány. A je tedy možné, že stejný důkaz bude odvolacím soudem hodnocen odlišně aniž by to znamenalo, že tím byla dotčena práva některého z účastníků řízení. Na druhou stranu je vhodné poukázat, že ne vždy v minulosti odvolací soudy splnily předpoklady k tomu, aby mohly daný důkaz hodnotit jinak než soud první instance¹¹⁷. Tím základním předpokladem k tomu, aby mohl odvolací soud hodnotit daný důkaz odlišně, je dodržení zásady přímosti. Jestliže se tedy odvolací soud chce odchýlit od hodnocení důkazů soudem prvního stupně je nutné, aby dokazování zopakoval, případně dokazování doplnil.

Hodnocení znaleckého posudku

Znalecký posudek zůstává i po novele OSŘ zákonem č. 218/2011 Sb., důkazním prostředkem specifickým a v určitém ohledu i nenahraditelným. Jakkoli je totiž soud vázán tím, že k posouzení skutečností důležitých pro rozhodnutí, k nimž je třeba odborných znalostí, si má vyžádat odborné vyjádření u orgánu veřejné moci, zákon počítá se stavem, kdy pro složitost posuzované otázky či pro pochybnosti o správnosti odborného vyjádření, soud ustanoví znalce k podání znaleckého posudku. Znalecký posudek je důkazním prostředkem, který má zvláštní povahu oproti ostatním důkazním

¹¹⁷ Např. ve věci rozhodované nálezem Ústavního soudu České republiky sp.zn. I. ÚS 3725/10 ze dne 3.8.2011 či ve věci rozhodované Rozsudkem Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 26 Cdo 3838/2009 ze dne 19.1.2010

prostředkům, neboť posuzuje (hodnotí) určité skutečnosti s odbornými znalostmi, zatímco ostatní důkazní prostředky o určitých skutečnostech vypovídají. Z tohoto důvodu i hodnocení znaleckého posudku má svá specifika, kterým se chci v této kapitole věnovat.

Na prvním místě vyvstává otázka, zda i na znalecký posudek se bude vztahovat zásada volného hodnocení důkazů. V občanském soudním řádu je vyjmenován spolu s ostatními důkazními prostředky v ustanovení § 125 OSŘ a v ustanovení § 132 OSŘ se hovoří o všech důkazech bez výjimky. Nicméně z podstaty znaleckého posudku jako odborného hodnocení určitých skutečností plyne, že právě tyto odborné závěry nemohou být hodnoceny soudem podle § 132 OSŘ (pokud by tomu mělo být jinak postupoval by soud v rozporu s ustanovením § 127 OSŘ), jinými slovy soud nemůže posuzovat věcnou správnost odborných závěrů. Jinak bude znalecký posudek hodnocen jako každý jiný důkaz dle ustanovení § 132 OSŘ. Pro tento závěr lze nalézt oporu i v judikatuře Nejvyššího soudu České republiky¹¹⁸.

Soud by se tedy při hodnocení znaleckého posudku měl zaměřit především na to, zda znalec podal znalecký posudek řádně, tzn. zda odpovídá na dotazované zadání, zda se znalec vypořádal se všemi okolnostmi, které mají na věc vliv, zda znalec odpověděl na položené otázky a zda jsou závěry přesvědčivé, srozumitelné, jednoznačné a určité, zda jsou logicky odůvodněné, zda mají oporu v poskytnutých, zpřístupněných, opatřených či předložených podkladech a zda netrpí vnitřními rozpory. Pokud soud dospěje k závěru, že znalec vymezený úkon nesplnil z části či nesplnil zcela, pak s ohledem na okolnosti věci rozhodne o tom, že má znalec posudek v požadovaném rozsahu doplnit. K vynucení požadovaného pak přichází v úvahu i ukládání pořádkových pokut. Rovněž pak má soud možnost ustanovit jiného znalce. Stejně tak soud bude hodnotit i soulad znaleckého posudku s ostatními provedenými důkazy.

Rovněž však také v praxi může nastat případ, kdy bude mít soud pochybnosti o odborných závěrech učiněných znalcem, pak jistě není možné smířit se s tím, že soud, při nemožnosti hodnotit odborné závěry znalce, rozhodne věc na podkladě znaleckého posudku, o jehož odborných závěrech má sám pochybnosti. Postup soudu musí v těchto případech směřovat k odstranění uvedených pochybností. To může soud učinit tím, že

¹¹⁸ Např. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 22 Cdo 4019/2010 ze dne 14.12.2010

znalci uloží, aby podal vysvětlení dle ustanovení § 127 odst. 2 OSŘ a v případě, že to nepovede k výsledku, také tím, že ustanoví znalce jiného, kterému uloží stejný úkol. Další možnost přezkumu nabízí ustanovení § 127 odst. 3 OSŘ. Stejný závěr v této souvislosti rovněž dovodil Nejvyšší soud České republiky s tím, že nemožnost soudu přezkoumávat věcnou správnost odborných závěrů znalce neznámá, že soud je znaleckým posudkem vázán¹¹⁹.

Judikatura rovněž pak v praxi řešila i případ, kdy pochybnosti o odborných závěrech v podaném znaleckém posudku měl jeden z účastníků, přestože soud neměl pochybnosti o správnosti vypracovaného posudku a posudek, který se podrobně vypořádal se zadaným znaleckým úkolem, pokládal za přesvědčivý. Soud se tak v daném případě spokojil s písemným posudkem znalce a od jeho výsledku upustil. V této věci pak Nejvyšší soud České republiky dovodil, že soud nesmí ve smyslu ustanovení § 127 odst. 1 OSŘ upustit od výsledku znalce (a spokojit se s písemným posudkem znalce) mimo jiné tehdy, vznášeli-li účastník řízení proti závěrům znalce podstatné (zdůvodněné) výhrady, jejichž vyjasnění je pro rozhodnutí ve věci samé podstatné, a to i v případě, že soud jinak nemá pochybnosti o správnosti písemného posudku¹²⁰. Domnívám se, že výše uvedený závěr je důležité mít na zřeteli, neboť soudní rozhodnutí by mělo vycházet z přesvědčivě zjištěných skutečností a nemělo by přehlížet důvodně vznášené námitky, které zjištěné skutečnosti zpochybňují.

K tomu, aby soud mohl znalecký posudek, v rámci výše uvedeného, hodnotit, je třeba, aby podaný znalecký posudek splňoval některé základní předpoklady. Především nebude stačit pouze uvedení odborného závěru, aniž by bylo pro soud seznatelné, z jakých podkladů znalec vychází, jakým způsobem dané podklady (pozorování, měření či experiment) vyhodnotil, jakými úvahami se při zpracování posudku řídil a k jakým závěrům dospěl. Jak již bylo výše uvedeno a jak správně dovozuje i judikatura, odborné závěry nelze mechanicky přebírat, ale v případech pochybností stejně jako v případech, kdy tyto pochybnosti ani nevyvstanou, je potřeba je srovnávat i s jinými důkazy. Judikatura pak dovozuje, že pochybnosti o správnosti podaného posudku lze mít také tehdy, když znalecký posudek připouští možnost zpřesnění jím uvedených údajů, ale k tomuto zpřesnění však znalec nepřikročí, nebo postupuje-li znalec ve znaleckém

¹¹⁹ srovnej Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 33 Cdo 4316/2009 ze dne 16.12.2009

¹²⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 21 Cdo 2458/2009 ze dne 29.7.2009

posudku podle určitého předpisu, ale v dílčím závěru se od něho bez bližšího zdůvodnění odchýlí. Stejně tak může dojít k situaci, kdy jednotlivé dílčí závěry ve svém souhrnu si do určité míry odporují, nebo vycházejí ze zjištění, které neodpovídá znalce popisovanému jevu, resp. souhrnu skutečností, k nimž měl znalec přihlížet¹²¹.

Domnívám se, že ještě na dva závěry judikatury v souvislosti s hodnocením znaleckého posudku je potřeba upozornit. V prvním se Nejvyšší soud České republiky zabýval povahou písemného znaleckého posudku zpracovaného mimo řízení v konkrétní věci (např. v jiném řízení) a dospěl k závěru, že jejich použití v řízení je přípustné, byť mají povahu listinného důkazu dle § 129 OSŘ¹²². Ve druhém případě došel Nejvyšší soud České republiky k témuž závěru, když se zabýval povahou znaleckého posudku vypracovaného na základě žádosti účastníka mimo řízení¹²³. Důvodem, proč na toto upozorňuji je skutečnost, že s přijetím zákona č. 218/2011 Sb., který mj. novelizoval i občanský soudní řád, došlo k překonání dosavadní judikatury pokud jde o druhý z uvedených závěrů. Uvedená novela vnesla do občanského soudního řádu ustanovení § 127a, které nově stanovuje, že znalecký posudek předložený účastníkem řízení, který má všechny zákonem požadované náležitosti, bude mít při provádění stejnou povahu, jako by se jednalo o znalecký posudek vyžádaný soudem. Cílem této úpravy bylo umožnit účastníkům předložit znalecký posudek, který by nebylo možné zpochybnit protistranou pouhou námitkou pravosti a správnosti, jako se to stává u listinných důkazů.

¹²¹ Např. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 30 Cdo 5359/2007 ze dne 6.1.2010, nebo Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 22 Cdo 1561/2010 ze dne 9.2.2011

¹²² srovnej např. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 3 Cdon 385/96 ze dne 26.11.1998, publikováno pod č. 49 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 2000:

¹²³ srovnej např. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 25 Cdo 583/2001 ze dne 25.4.2001

4 Závěr

Procesním dokazováním si soud opatřuje poznatky o skutečnostech, které jsou důležité pro správné a spravedlivé rozhodnutí. A spravedlnost si lze jen těžko představit bez snahy o zjištění pokud možno úplné materiální pravdy, je-li to možné. Postup soudu při dokazování v civilním řízení musí odpovídat příslušným právním předpisům a musí být zároveň chráněny práva účastníků řízení.

Cílem diplomové práce bylo podat přehled nejen o základních otázkách procesního dokazování včetně vymezení základních pojmů jako je předmět procesního dokazování či pojednat o institutech usnadňujících dokazování, jako jsou právní domněnky a fikce, prejudiciální otázka či úvaha soudu. Předmětem procesního dokazování jsou pak pro věc rozhodné skutečnosti, s tím rozdílem že některé skutečnosti se nedokazují, protože jsou známé nebo s ohledem na zásadu „iura novit curia“. Význam pro stanovení okruhu dokazovaných skutečností pak mohou mít i shodná tvrzení účastníků.

Kromě základních otázek procesního dokazování je věnována pozornost i zásadám ovládajícím dokazování v civilním procesu a to proto, že je nesmírně důležité, aby při postupu soudu a při interpretaci a aplikaci právních předpisů, byly tyto zásady dodržovány. K tomu je nutná jejich znalost a schopnost je použít v praxi. Rovněž musí být významnou měrou respektovány i při legislativních změnách, kdy se projevuje snaha o zajištění předvídatelného rozhodnutí v přiměřené době, přičemž zrychlení řízení by nemělo být na úkor jeho kvality.

V dalším se diplomová práce zabývá důkazními prostředky, z nichž větší pozornost je věnována pouze otázkám odborných vyjádření a znaleckým posudkům, které doznalo v nedávné době podstatných změn. Zákon zde nově vyjadřuje preferenci pro odborná vyjádření orgánů veřejné moci. V této nové úpravě postrádám zejména podrobnější úpravu problematiky odborných vyjádření. Myslím si, že v rovině de lege ferenda by mělo být uvažováno jednak o úpravě, která by vymezila nejen povinnost těchto orgánů odborná vyjádření poskytovat a to v přiměřené lhůtě, ale i okruh orgánů s vymezením oborů, v nichž jsou odborná vyjádření oprávněni poskytovat. Dále zde postrádám úpravu postupu v případě, že odborné vyjádření bude neúplné nebo neodpoví na všechny položené otázky. Přikláněl bych se k možnosti odborné vyjádření doplnit či

případně i možnosti vyslechnout osobu, která odborné vyjádření zpracovávala. Rovněž by zde, dle mého názoru, měla být stanovena povinnost součinnosti s orgánem veřejné moci za účelem vypracování odborného vyjádření, neboť dnes je stanovena pouze ve vztahu ke znalci.

Účastníci řízení mají v civilním procesu určité povinnosti a zatěžují je břemena. Správné pochopení těchto institutů činí v praxi nezřídka problémy. Proto je zde věnována pozornost těmto otázkám zejména s poukazem na jejich nejčastější nesprávné pochopení. Správné rozdělení a unesení procesních břemen a plnění procesních povinností přímo ovlivňuje výsledek řízení.

Samotné dokazování v civilním procesu lze dělit do několika fází. První fází je navrhování důkazů, kde se ve sporných řízeních významně projevuje zásada koncentrace řízení a důležitou roli zde hraje i poučovací povinnost soudu.

Druhou fází je opatřování důkazů a v této souvislosti je důležité i rozhodování soudu o důkazech, které budou provedeny. Zvláště je zde věnována pozornost vlivu nákladů důkazu na rozhodnutí o provedení důkazu, neboť v důsledku novely OSŘ, kterou provedl zákon č. 7/2009 Sb., zde zůstává aktuální otázka, zda je zachováno právo na spravedlivý proces. Docházím k závěru, že právo na spravedlivý proces zůstává i po této novele zachováno, ale důležitá je zde ústavně konformní interpretace a aplikace příslušných zákonných ustanovení. Otázka přípustnosti důkazu je rovněž velice aktuální a v praxi často diskutovaná. Zůstává zde stále rozhodné to, že musí být chráněna ústavní práva na ochranu soukromí a dodržování zákonného postupu soudu při obstarávání a provádění důkazů.

Třetí fází je provádění důkazů a zde se významnou měrou projevuje především zásada přimosti, jejíž nedodržení může vést k podstatným vadám v řízení. Soud je v této fázi rovněž omezen požadavkem šetřit povinnost mlčenlivosti.

Čtvrtou fází je samotné hodnocení důkazů soudem, kde se projevuje zásada volného hodnocení důkazů, což však neznamená, že by byla umožněna libovůle soudu v přístupu k jednotlivým důkazům, ale naopak hodnocení důkazů musí být transparentní, řádně odůvodněné a přezkoumatelné. Zvláštní pozornost je zde věnována hodnocení znaleckého posudku, neboť jde o důkazní prostředek, který se od ostatních liší svou povahou, neboť sám přináší hodnocení určitých skutečností, které je prováděno s odbornými znalostmi a zkušenostmi.

Záměrem diplomové práce bylo věnovat se dokazování v civilním procesu a to především s ohledem na judikaturu, která se dané problematice dotýká. A to především z toho důvodu, že dle mého názoru, právě judikatura Nejvyššího soudu České republiky a Ústavního soudu České republiky vypovídají o aktuálních otázkách týkajících se procesního dokazování. Tam, kde v praxi dochází k nesprávnému pochopení základních zásad, nesprávné interpretaci či aplikaci příslušné právní normy, je potřeba nejvíce zaměřit pozornost. Nejvyšší soud České republiky je povolán k tomu, aby zajišťoval jednotu a zákonnost rozhodování a z toho důvodu pokládám za důležité na jeho závěry poukazovat, neboť právě pro přesvědčivost použité argumentace by jeho závěry měly být respektovány.

Seznam literatury

- BRTNÍK, S.: *Materiální a formální pravda v současném soudním procesu*, Bulletin advokacie 10/2010.
- BUREŠ, J.; DRÁPAL, L.; KRČMÁŘ, Z. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. I. díl* 7.vydání. Praha: C.H.Beck, 2006.
- DAVID, L.; IŠTVÁNEK, F.; JAVŮRKOVÁ, N.; KASÍKOVÁ, M.; LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. I díl*, Praha, Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009.
- KINDL, M., ŠÍMA, A., DAVID, O.: *Občanské právo procesní 2. rozšířené vydání* Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2008.
- KRÁLÍK, M.: *Důkazní břemeno*. Soudní rozhledy 1/2008 (Rozhodnutí soudů ČR –část civilní)
- LAVICKÝ, P.: *Záloha na náklady dokazování v českém civilním procesu*, Právní fórum, 12/2009
- MACUR, J.: *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu* 1. vydání, Masarykova univerzita v Brně, 1996.
- MACUR, J.: *Dokazování a procesní odpovědnost v občanském soudním řízení* 1. vydání, Universita J. E. Purkyně v Brně, 1984.
- MACUR, J.: *Důkazní břemeno v civilním soudním řízení*, Brno, 1995.
- MACUR, J.: *Postmodernismus a zjišťování skutkového stavu v civilním soudním řízení*, 1.vydání, Brno, Masarykova univerzita, 2001.
- MACUR, J.: *Zásada projednací v civilním soudním řízení*, Masarykova univerzita, Brno 1997.
- SHELLEOVÁ, I. a kol.: *Civilní proces* 1. vydání Praha : Eurolex Bohemia a.s., 2006.
- SVOBODA, K.: *Dokazování* Praha : ASPI – Wolters Kluwer, 2009.
- SVOBODA, K.: *Nový režim koncentrace v civilním procesu – z bláta do louže*. Bulletin advokacie 3/2009.
- ŠTAJGR, F.: *Důkazní břemeno v civilním soudním sporu*, Praha, 1931.
- WINTEROVÁ, A. a kol.: *Civilní právo procesní* 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha : Linde Praha, a.s., 2011.
- WINTEROVÁ, A.: *Koncentrace civilního soudního řízení*, Bulletin advokacie 4/2001.
- ZOULÍK, F. a kol.: *Občanské právo procesní*, Praha 1999.

Judikatura

- Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. Pl. ÚS 21/96 ze dne 4.2.1997
- Nález Ústavního soudu České republiky sp.zn. I. ÚS 191/05 ze dne 13.9.2006
- Nález Ústavního soudu České republiky sp.zn. I. ÚS 3067/10 ze dne 2.3.2011
- Nález Ústavního soudu České republiky sp.zn. I. ÚS 3725/10 ze dne 3.8.2011
- Nález Ústavního soudu České republiky sp.zn. I. ÚS 3725/10 ze dne 3.8.2011
- Nález Ústavního soudu České republiky sp.zn. I. ÚS 987/07 ze dne 28.2.2008
- Nález Ústavního soudu České republiky sp.zn. I.ÚS 2610/11 ze dne 13.10.2011
- Nález Ústavního soudu České republiky sp.zn. I.ÚS 2771/10 ze dne 5.5.2011
- Nález Ústavního soudu České republiky sp.zn. II ÚS 671/09 ze dne 30.6.2010
- Nález Ústavního soudu České republiky sp.zn. III ÚS 238/2000 ze dne 30.11.2000

Nález Ústavního soudu České republiky sp.zn. III.ÚS 150/93 ze dne 3.11.1994,
Nález Ústavního soudu České republiky sp.zn. IV. ÚS 3309/07 ze dne 20.4.2011
Nález Ústavního soudu České republiky sp.zn. IV. ÚS 544/05 ze dne 17.10.2006
Nález Ústavního soudu České republiky sp.zn. IV. ÚS 57/04 ze dne 12.10.2004
Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem sp.zn. 9 Co 164/2000 ze dne 28.3.2000
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 21 Cdo 372/2003 ze dne 24.6.2003
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 21 Cdo 1009/98 ze dne 21.20.1998
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 21 Cdo 1241/2003 ze dne 18.12.2003
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 21 Cdo 1241/2003 ze dne 18.12.2003
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 21 Cdo 1491/2002 ze dne 20.3.2003
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 21 Cdo 2458/2009 ze dne 29.7.2009
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 21 Cdo 2569/99 ze dne 14.9.2000
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 21 Cdo 4069/2009 ze dne 10.11.2010
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 21 Cdo 426/2002 ze dne 26.11.2002
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 21 Cdo 4314/2008 ze dne 24.3.2010
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 21 Cdo 4419/2008 ze dne 11.8.2009
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 22 Cdo 1176/2001 ze dne 6.2.2003
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 22 Cdo 1400/2004 ze dne 3.2.2005
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 22 Cdo 1561/2010 ze dne 9.2.2011
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 22 Cdo 2670/1998 ze dne 10.10.2000
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 22 Cdo 3251/2006 ze dne 5.2.2008
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 22 Cdo 3444/2008 ze dne 4.12.2008
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 22 Cdo 3717/2008 ze dne 23.6.2010
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 22 Cdo 4019/2010 ze dne 14.12.2010
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 22 Cdo 4397/2007 ze dne 22.9.2009
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 22 Cdo 624/2002 ze dne 19.8.2002
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 23 Cdo 3848/2007 ze dne 10.12.2009
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 23 Cdo 4558/2008 ze dne 26.2.2009
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 23 Cdo 5117/2009 ze dne 29.6.2010
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 25 Cdo 1564/2008 ze dne 24.8.2010
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 25 Cdo 583/2001 ze dne 25.4.2001
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 26 Cdo 1522/2010 ze dne 8.3.2011
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 26 Cdo 2966/2007 ze dne 19.3.2009
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 26 Cdo 3838/2009 ze dne 19.1.2010
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 26 Cdo 4635/2010 ze dne 14.4.2011
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 26 Cdo 4677/2009 ze dne 12.10.2011
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 28 Cdo 1396/2010 ze dne 26.5.2010
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 28 Cdo 712/2008 ze dne 7.1.2009
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 29 Cdo 1089/2000 ze dne 30.1.2003
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 29 Odo 180/2003 ze dne 7.5.2003.
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 29 Odo 22/2002 ze dne 25.2.2004
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 29 Odo 742/2006 ze dne 15.7.2008
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 3 Cdon 370/96 ze dne 15.5.1996
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 3 Cdon 385/96 ze dne 26.11.1998

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 30 Cdo 1880/2009 ze dne 24.6.2010
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 30 Cdo 2750/2009 ze dne 19.10.2010
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 30 Cdo 4240/2009 ze dne 27.9.2011
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 30 Cdo 4645/2009 ze dne 31.3.2011
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 30 Cdo 5359/2007 ze dne 6.1.2010
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 30 Cdo 64/2004 ze dne 11.5.2005
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 30 Cdo 749/2005 ze dne 15.9.2005
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 32 Cdo 2/2010 ze dne 27.1.2011
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 32 Cdo 2904/2010 ze dne 11.10.2011
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 32 Cdo 3410/2009 ze dne 27.7.2011
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 32 Cdo 633/2000 ze dne 21.2.2001
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 32 Odo 1160/2003 ze dne 26.8.2004
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 32 Odo 871/2006 ze dne 21.2.2008
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 33 Cdo 4316/2009 ze dne 16.12.2009
Usnesení Krajského soudu v Ostravě sp.zn. 15 Co 306/2009 ze dne 27.7.2009
Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 25 Cdo 1244/2008 ze dne 27.7.2010
Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 20 Cdo 1413/2009 ze dne 22.2.2011
Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 20 Cdo 2926/2006 ze dne 5.8.2008
Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 20 Cdo 460/2009 ze dne 19.1.2011
Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 21 Cdo 2091/2007 ze dne 15.4.2008
Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 21 Cdo 3552/2008 ze dne 17.12.2009
Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 21 Cdo 370/2002 ze dne 15.10.2002
Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 22 Cdo 1290/2007 ze dne 17.6.2008
Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 22 Cdo 5226/2007 ze dne 1.9.2009
Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 23 Cdo 2496/2011 ze dne 27.9.2011
Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 25 Cdo 1016/2004 ze dne 23.2.2005
Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 25 Cdo 1143/2006 ze dne 26.9.2007
Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 25 Cdo 3396/2008 ze dne 8.9.2010
Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 26 Cdo 1136/2008 ze dne 29.7.2008
Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 26 Cdo 3984/2008 ze dne 16.12.2010
Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 28 Cdo 2953/2009 ze dne 24.11.2009
Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 28 Cdo 604/2010 ze dne 7.4.2010
Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 29 Cdo 2893/2000 ze dne 9.10.2002
Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 30 Cdo 134/2008 ze dne 14.1.2010
Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 32 Cdo 1951/2010 ze dne 22.12.2010
Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 32 Cdo 363/2010 ze dne 25.3.2010
Usnesení Ústavního soudu České republiky sp.zn. III. ÚS 1336/10 ze dne 3.6.2010

Internetové stránky:

www.nsoud.cz

nalus.usoud.cz

Resumé

Pro svou diplomovou práci jsem si vybral jedno ze základních témat civilního procesu, neboť procesním dokazováním si soud v řízení opatřuje podklad pro spravedlivé rozhodnutí ve věci. Přestože jde o téma klasické, zůstává vzhledem k moderním vývojovým trendům a legislativním změnám, tématem stále aktuálním. Problematika procesního dokazování je nejen velice zajímavá, ale zároveň velice podstatná pro odbornou praxi, neboť právě na aktivitě účastníků a činnosti soudu závisí konečné soudní rozhodnutí. Vzhledem k rozsáhlosti tématu a jeho významu ho nelze v této práci zcela vyčerpat a proto jsem při jeho zpracování zvolil jeho rozčlenění do dvou částí. V první části práce jsem se věnoval obecným otázkám procesního dokazování a ve druhé části pak vybranými otázkami procesního dokazování.

V rámci první části jsem se pokusil vymezit pojem procesního dokazování a předmět procesního dokazování, tedy určit co není a co naopak je předmětem dokazování. Rovněž je zde věnována pozornost problematice shodných tvrzení účastníků.

Dále jsem pak věnoval pozornost institutům, které usnadňují procesní dokazování. Mezi tyto instituty patří právní domněnky, které umožňují rozhodnutí ve věcech, kdy některé skutečnosti by nemohly být dokázány nebo by jejich dokázání činilo obtíže. Dále pak problematika posouzení prejudiciální otázky a možnost aplikace úvahy soudu v procesním dokazování.

V poslední podkapitole obecné části jsem se věnoval zásadám ovládajícím dokazování a to jak z hlediska sporného, tak i nesporného řízení. Tyto principy ovlivňují podobu a fungování procesního dokazování a proto je důležitá jejich znalost a správné použití v praxi.

V části věnované vybraným otázkám procesního dokazování jsem se v první podkapitole věnoval důkazním prostředkům. Vzhledem k obsáhlosti tohoto tématu jsem se zcela záměrně věnoval důkazním prostředkům demonstrativně vyjmenovaným v ustanovení § 125 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, pouze rámcově a větší pozornost jsem věnoval pouze úpravě odborných vyjádření a znaleckého posudku, která byla v nedávné době významně novelizována.

Ve druhé podkapitole jsem se zaměřil na procesní povinnosti a břemena v důkazním řízení a to se zaměřením na judikaturu soudů týkající se této problematiky.

Třetí podkapitola je věnována samotným fázím procesního dokazování. I v rámci této podkapitoly daná tematika propojována především s judikaturou Nejvyššího soudu České republiky či případně Ústavního soudu České republiky. Nejprve jsem se zabýval fází navrhování důkazů a tím, jak se v jejím rámci projevuje zásada koncentrace řízení a poučovací povinnost soudu. Následně jsem se věnoval fázi obstarávání důkazů a zde jsem se zaměřil na otázku vlivu nákladů důkazu na rozhodnutí důkaz provést a dále na problematiku přípustnosti důkazu. Předposlední oddíl této podkapitoly je pak věnován procesní fázi provádění důkazů. Poslední oddíl se zabývá hodnocením důkazů soudem. V tomto oddíle jsem se zaměřil zejména na hodnocení znaleckého posudku a to právě z toho důvodu, že se v mé práci znaleckému posudku věnuji blíže.

Summary

As a topic of my thesis I chose one of the fundamental topics of the civil procedure, because in the evidence in civil proceedings the court gets the grounds for a fair decision in the matter. Although it may seem classical, the topic is still very important because of modern trends and frequent amendments of the Civil Procedure Code. The issues related to evidence procedure are not only interesting, but also essential for practice, because the final judgment relies upon various pleadings of the parties and activity of the court. Due to its extent and significance, the topic cannot be fully covered by one thesis, and thus during elaboration of the thesis I divided it in two sections. The first section examines the general problems connected with evidence in civil proceedings and the second section deals with selected issues of evidence in civil proceedings, respective burdens and phases of the evidence procedure.

In the first section I tried to define the term evidence and the subject of the evidence by finding what does and what does not belong therein. This section also addresses identical statements of the parties.

Further I focused on institutes that facilitate the evidence in civil proceedings. Among these I examined legal fictions which allow to bring in a decision even where some statements cannot be proved or proving thereof would be difficult. I also examined review of preliminary questions and possibility of application of court discretion in evidence in civil proceedings.

In the last subchapter of the general part I dealt with principles governing the evidence in civil proceedings. These principles influence the form of the evidence in civil proceedings and good knowledge and correct practical use thereof is therefore important and valuable.

In the section dealing with selected issues of evidence in civil proceedings I first concentrated on various proofs. Because of the extent of this topic I deliberately did not concentrate on all proofs enumerated in Section 125 of the Civil Procedure Code, but I examined in detail only statements of competent bodies and expert opinions. I chose those because the legal regulation thereof was recently significantly amended.

The second subchapter aims at procedural duties and burdens during evidence in civil proceedings with special aim at court judicature pertaining thereto.

The third subchapter distinguishes phases of the evidence in civil proceedings. Also in this subchapter the topic is linked with judicature of the courts, especially of the Supreme Court of the Czech Republic and the Constitutional Court of the Czech Republic. First part deals with adduction of evidence, legal concentration and instruction duty of the court. Second part concentrates on obtaining proofs, with special focus on influence of proof costs on decision of the court on refusal of the proof. This part examines also the issue of admissibility of a proof. Third part of this subchapter addresses procedural phase of examination of evidence. The last part of this subchapter deals with evaluation of the evidence by the court. In this part I especially focused on evaluation of expert opinion because I concentrated thereon in detail in the thesis.

Key words

evidence in civil proceedings

evidence

Klíčová slova

dokazování v civilním procesu

dokazování

Název práce v anglickém jazyce

Evidence in civil proceedings